

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

**ROZVOD RODIČŮ A PARTNERSKÉ VZTAHY
DĚTÍ
PARENTAL DIVORCE AND RELATIONSHIPS
OF CHILDREN**

Bakalářská diplomová práce

Autor: Kateřina Bradáčová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.

Olomouc
2014

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem svou bakalářskou diplomovou práci na téma: „Rozvod rodičů a partnerské vztahy dětí“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 24. března 2014

.....

Kateřina Bradáčová

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Ireně Sobotkové, CSc., za její odborné vedení, rady a pomoc, kterou mi při zpracování bakalářské diplomové práce poskytla.

Mé poděkování také patří všem respondentům, kteří se zúčastnili mého výzkumu, a bez kterých by tato práce nemohla vzniknout. Děkuji jim, že se se mnou podělili o své intimní zážitky a prožitky.

OBSAH

ÚVOD	5
1. RODINA	8
1.1 Funkce rodiny	9
1.2 Role matky a otce v rodině	10
2. MANŽELSTVÍ	12
2.1 Manželské soužití	13
2.2 Sňatečnost v ČR	15
3. CHARAKTERISTIKY VÝVOJOVÝCH OBDOBÍ.....	17
3.1 Adolescence	17
3.1.1 Kognitivní a emocionální vývoj	17
3.1.2 Socializace.....	18
3.1.3 Vývoj identity.....	19
3.2 Mladá dospělost.....	21
4. ROZVOD	22
4.1 Rozvodovost v České republice	22
4.2 Příčiny rozvodů	23
4.3 Před rozvodem a po něm	24
4.4 Dopady rozvodu na dítě	25
4.4.1 Obecné dopady	26
4.4.2 Emoční dopady.....	27
4.4.3 Rozdíly podle pohlaví	28
4.4.4 Sociální dopady	28
5. PARTNERSKÉ VZTAHY	30
5.1 Volba životního partnera	30
5.2 Vliv rodičů na partnerské vztahy dětí	33
6. VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	36
6.1 Výzkumná otázka	36
6.2 Metody tvorby dat	37
6.3 Výzkumný vzorek	39
6.4 Analýza dat.....	40
7. VÝSLEDKY	42
7.1 Rozvod rodičů	42

7.2 Prožívání rozvodu a jeho dopady	46
7.3 Postoje k partnerství a manželství	50
7.4 K výzkumným otázkám	53
8. DISKUZE	55
9. ZÁVĚR.....	58
SOUHRN	60
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY	62
PŘÍLOHY BAKALÁŘSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE	65

ÚVOD

Téma rozvodů je v našich podmínkách stále aktuální. Míra rozvodovosti je už několik let víceméně konstantní. V dnešní době přibývá rozvodů možná i z toho důvodu, že lidé jsou příliš líní a příliš zaneprázdnění na to, aby vkládali svou energii do řešení problémů. A tak volí často tu nejjednodušší cestu, jak problém vyřešit nebo mu uniknout- rozvod. Rozvod je přirovnáván mnohými psychology k úmrtí, kdy také ztrácíme partnera nebo v případě dětí rodiče.

V posledních letech také přibývá rozvodů s více dětmi, a proto se mnoho vědců začalo zabývat možnými negativními důsledky, které má rozvod rodičů na děti. Do hlavního středu zájmu se dostaly děti, které rozvod svých rodičů prožívají velmi intenzivně a dopady rozvodu jsou patrné.

Trochu do pozadí se dostávají dopady na již téměř dospělé osoby, tedy děti, které byli v době rozpadu manželství svých rodičů adolescenty. Adolescenti jsou v mnoha směrech vnímáni jako dospělí, neboť v době adolescence nabývá člověk plnoletosti. Málokdo si ale uvědomuje, že co se týče citlivých témat, jsou tito mladí lidé ve svém prožívání spíše dětmi než dospělými.

Pocity adolescentů a dopady rozvodů na ně se ve svých pracích zabýval na počátku 90. let Paul Amato, který díky několika longitudinálním studiím, detailně popsal pocity adolescentů v období rozvodu a možné dopady tohoto období na další vývoj osobnosti dítěte. Tyto studie jsou dodnes cenným zdrojem informací pro pochopení prožívání mladých lidí v tomto nelehkém období.

Cílem mojí práce tedy bylo pokusit se zachytit prožívání adolescentů v průběhu celého procesu rozvodu, jak snášeli rozvod a dobu po něm rodiče a zda má tento zážitek nějaké dopady na pohled mladých lidí na partnerství a manželství.

Moje práce je rozdělena do dvou částí. První část se snaží zachytit, co nejvíce teoretických poznatků, které byly v oblasti této problematiky již uveřejněny. Druhá část pak obsahuje empirický výzkum zabývající se výše zmíněnými oblastmi.

Nejprve jsem se zabývala rodinou. Tím, jak je v dnešní odborné literatuře rodina chápána, jaké základní funkce by měla fungující rodina plnit a jaké role by měli zastávat matka a otec v úplné rodině. Dále bude přiblíženo manželství, jaké má místo v dnešní společnosti a jak jej definuje současný zákon. Blíže si také přiblížíme problematiku manželského soužití, a jak je na tom Česká republika ve statistikách sňatečnosti. Tyto skutečnosti jsou důležité pro pochopení, jak dnešní společnost vnímá manželství a rodinu a

jakou pozici tyto instituce ve společnosti zastávají. Poté si shrneme charakteristické znaky vývojového období adolescence a mladé dospělosti, které nám později pomohou lépe zhodnotit prožívání a chování účastníků empirického výzkumu. V neposlední řadě se dotkneme problematiky rozvodu, rozvodovosti v ČR a možných příčin rozvodů. Zaměříme se na období, které předchází samotnému rozvodu a přiblížíme si možné dopady rozvodu na dítě, v rovině obecné, emocionální i sociální. Na konec si přiblížíme partnerské vztahy. Jakými fázemi milostný vztah prochází, jaké strategie volí lidé při výběru životního partnera a jak mohou rodiče ovlivnit partnerské vztahy svých dětí.

V empirické části jsem se zaměřila na kvalitativní výzkum, který mi umožnil lepší pochopení prožívání a názorů jednotlivých respondentů. Záměrem výzkumu je odhalit možné dopady rozvodu, které zasahují do partnerského života respondentů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. RODINA

Abychom lépe porozuměli chování, jednání a prožívání dítěte, musíme důkladně prozkoumat prostředí, ze kterého dítě pochází. Právě proto se stále více významných odborníků naší i světové scény věnuje tomuto tématu. Rodina je totiž prvním, základním a nejdůležitějším prostředím, se kterým dítě přichází do styku. Rodina je ve své podstatě sociologickým modelem, který zrcadlí kulturu, do které je rodina zasazena. Vztahy mezi manžely, potažmo partnery, mezi rodiči a dětmi i mezi sourozenci navzájem do značné míry vyjadřují specifika dané kultury, morálky, doby, tradice, rasy, náboženství či společenské třídy (Kohoutek, 1998).

Vymezit jednoznačně pojem rodina není vůbec snadné, neboť různé oblasti na rodinu pohlížejí z různých úhlů. Jiná bude definice rodiny od psychologa, jiná od sociologa či politika. Psychologický slovník vymezuje rodinu jako společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí (Hartl & Hartlová, 2000). Matoušek (2003) chápe rodinu jako základní jednotku každé společnosti, která je biologicky významná pro udržení lidstva. Rodina lidem slouží tedy především k tomu, aby v ní mohli náležitě pečovat o své děti. Plaňava (2000) říká, že lze rodinu z hlediska jejího fungování vnímat jako strukturovaný celek, jehož smyslem, účelem i náplní je utvářet relativně bezpečný a stabilní prostor pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí. A ještě jedna definice rodiny, která nám ukáže, jak byla rodina definována v dřívější literatuře. Rodina je „*malá společenská skupina, založená na manželství či pokrevním příbuzenství. Její členové jsou spojeni společným soužitím, vzájemnou morální odpovědností a vzájemnou pomocí*“ (Kožešník, 1982, s. 123). Z toho vyplývá, že základ definice rodiny se během let příliš nemění a její podstata zůstává více méně stejná.

V různých publikacích nalezneme také nejrozličnější kritéria, podle kterých se dá rodina rozdělit. Psychologický slovník rozlišuje rodinu nukleární (nuclear family), kterou tvoří manželé/ rodiče a dítě či děti, a rodinu širší (broader family), kterou kromě nukleární rodiny tvoří i širší příbuzenstvo zahrnující prarodiče, strýce, tety, bratrance a sestřenice. Obecně se dá říci, že členy této rodiny k sobě poutá nejen pouto pokrevní, ale také rodinná tradice, postoje, rysy či jazyk (Hartl & Hartlová, 2000). Dále můžeme rodinu rozdělit na rodinu primární (tu, do které se rodíme) a sekundární (tu, kterou později sami vytvoříme s partnerem), rodinu funkční (nebo též eufunkční podle Kohoutka) a nefunkční.

Rodinu můžeme chápat i jako systém. V případě, že do rodiny řadíme rodiče s jejich dětmi, jedná se o mikrosystém. Tento mikrosystém je zapojen do širšího společenského

systému, do nějž můžeme zařadit nejen příbuzenstvo, ale i sousedy, přátele a všechny ostatní, kteří obklopují rodiny a jsou s ní v kontaktu. Tento širší systém nebo též mezosystém rodiny ovlivňuje a sami jsou jí ovlivňováni. Mezosystém rodinu chrání, pomáhá jí, ale na druhou stranu ji může také tísnit a zatěžovat svými nároky (Matějček, 1992).

Obecně se dá tedy říci, že rodina je základní stavební jednotkou každé společnosti. Tradiční rodina má ve společnosti nezastupitelné místo, a to i přestože vznikají nové podoby rodiny. V moderní společnosti můžeme najít rodiny nesezdaného páru, rodiny s jedním rodičem či rodiny homosexuálních partnerů.

1.1 Funkce rodiny

Ať už dítě vyrůstá v jakémkoliv typu rodiny, rodina by měla plnit funkce, které jí udává soudobá společnost. V současnosti jsou rodině vymezeny následující funkce (Havlík & Kořa, 2002):

1. biologická a reprodukční

Tato funkce slouží především k početí a narození dítěte či dětí. Kromě biologické stránky zde zařazujeme i následné zajištění vhodného prostředí pro jeho správný a ničím neohrožený vývoj. Přestože je v dnešní době společností tolerováno sexuální soužití i mimo manželství, rodina si stále udržuje hlavní pozici.

2. emocionální funkce

Tato funkce patří k nejzásadnějším a její význam stále stoupá. Dříve se v rodině nekladl přílišný důraz na emoce, spíše se rodina zaměřovala na hospodaření, které zabezpečoval přežití jejím členům. V dnešní době je každá rodina založena na emocionalitě, neboť i samotný výběr partnera je založen na sympatiích a lásce. K tomu přesunu přispěly i nejrůznější změny jako povinná školní docházka, zákaz dětské práce či ochrana dětí a mládeže před negativními vlivy. V současnosti se klade důraz na tvorbu domova, který jeho členům poskytuje emoční zakotvení, zejména v životních krizích.

3. ekonomická funkce

Jak již bylo řečeno, tato funkce patřila v minulosti k nejdůležitějším. Ovšem průmyslová revoluce a technologický rozvoj význam této funkce postupně snižoval, neboť nebylo již možné uživit se pouze v rámci rodiny. V dnešní době drtivá většina mužů a žen vykonává své profesní role mimo rodinu, plní funkci živitelů. Rodina se tudíž stává jednotkou, v níž se statky získané mimo rodinu, přerozdělují, upravují a především konzumují.

4. socializační a výchovná

Jedinou funkcí, která byla stejně důležitá v minulých letech jako i dnes je výchova. Úkolem každé rodiny je péče o její členy, především o malé děti, staré a umírající. Přesto, že je základ této funkce neměnným i zde došlo k menším změnám, které spočívají především v předání těchto úkolů do rukou „odborníků“ a institucí jako jsou školy, nejrůznější výchovná zařízení či domovy pro seniory.

Ačkoli se funkce rodiny stále do určité míry mění a úkoly rodiny se přesouvají na další odborníky a instituce, má rodina v životě dítěte nezastupitelné místo, které nelze ničím nahradit. Rodina stále zůstává prostorem, kde dochází k formování člověka a jeho osobnosti. To, co dostane dítě do vínku od rodiny, si s sebou nese po celý život. Život v rodině je pro dítě zkrátka tím nejlepším startem do jeho života.

1.2 Role matky a otce v rodině

Každý člen rodiny má v rodině své nezastupitelné místo a úlohu, která mu v rámci tohoto společenství náleží, a žádný jiný člen jej nemůže nahradit. Špaňhelová (2010) ve své knize vymezuje pro jednotlivé členy rodiny následující úlohy a role.

Základním úkolem **matky** je bezpodmínečné přijetí svého dítěte. Ne každé matce se ovšem podaří přijmout své dítě ihned a bez omezení, některé ženy si musejí nejprve cestu ke svému dítěti najít. Na tom ovšem není nic špatného, důležité je, aby si k němu přece jen tu cestu našla. Přijetí je základním předpokladem pro dobrý osobnostní vývoj dítěte.

Dalšími prvky, které matka vnáší do soužití se svým dítětem, je láska, která není ničím podmíněna, jistota, ochrana a v neposlední řadě prožitek vzájemné komunikace, a to i o nepříjemných věcech. Matka je první osobou, kterou dítě napodobuje, a to už v kojeneckém věku, později přijímá její názory, a to často bez rozmyšlení. Dítě často vnímá i to, jak se matka chová vůči svému partnerovi, a z tohoto pozorování si bere vzory, které později uplatňuje i ve svých vlastních budoucích partnerských vztazích.

V neposlední řadě je matka také modelem ženské role pro dítě. Pokud je dítětem děvče, je tento model vzorem pro její budoucí chování. Tento model se do chování promítá, i pokud dívka něco z této role přijmout nechtěla. Pokud je dítětem chlapec, vybírá si podle tohoto mateřského modelu svou budoucí životní partnerku.

Základním úkolem **otce** je věnovat svému dítěti dostatek času, aby mělo dítě možnost jej dostatečně poznat a prožít s ním určité události a situace, které s nikým jiným nezažije. Důležité je pak prožít tento společný čas aktivně.

Otec slouží pro své dítě jako příklad, podobně jako jeho matka, a poskytuje svému dítěti ochranu. V komunikaci s dítětem je pak otec schopen vysvětlit nejrůznější věci, především technického rázu, kvalitněji než matka. Současně otec v rodině slouží jako podpora a opora pro matku. Pro dítě je důležité vidět, že matka i otec jsou v jeho výchově jednotní, zda jsou schopni se společně dohodnout a zda dokáže otec matku podpořit v jejím názoru.

V neposlední řadě je důležité, aby otec budoval přiměřené vztahy spolu s dítětem, případně dětmi, a s matkou, především aby otec nepotlačoval svým nevhodným chováním význam a důležitost matky.

2. MANŽELSTVÍ

Manželství je ze sociologického hlediska stále nejrozšířenější formou společného soužití mezi oběma pohlavími a v průběhu dějin prošlo dlouhým a složitým vývojem. Jeho základní význam spočívá především v tom, že tento svazek uspokojuje mnohé z potřeb muže a ženy, jak biologických, tak naučených sociálních. Můžeme je považovat za základní platformu pro založení rodiny a optimální prostředí pro výchovu dětí (Mlčák, 1996).

V Psychologickém slovníku je manželství definováno jako zákonem definované soužití muže a ženy, popřípadě několika partnerů (Hartl & Hartlová, 2000). A stejně jako u rodiny i zde můžeme rozlišit několik druhů manželství. I když většina následujících typů manželství není u nás obvyklá, v jiných částech světa se s nimi můžeme setkat poměrně běžně. Mezi takovéto typy manželství lze zařadit manželství polyandrické (svazek jedné ženy s několika muži) či polygynní (svazek jednoho muže s více ženami). U nás je zákonem uznáváno pouze manželství monogamní, což představuje svazek jednoho muže a jedné ženy (Hartl & Hartlová, 2000). Někteří se domnívají, že tradiční model rodiny a především pak nerozlučitelnost manželství představují útok na základní lidská práva jedince. V posledních letech zvláštní a negativní roli sehrává také stát. Manželství, potažmo rodina, musí stále více čerpat z vlastních zdrojů, ačkoli většina její „produkce“ je ponechávána ve prospěch státu (Dolista, Dřimal, & Polívka, 1999).

V průběhu dějin se pohled na manželství dost výrazně změnil. Nároky na rodinné soužití se stále zvyšují a úspěšné manželství tudíž vyžaduje stále větší shodu obou partnerů nejen v oblasti výchovy svých potomků, financí, chodu domácnosti, ale i v oblasti sexuální, citové a intelektuální (Palonciová & Šťastná, 2011).

V minulosti manželství udělovalo status dospělosti, stanovovalo hranice sexuálnímu životu, rození dětí a životnímu uspořádání se sexuálním partnerem. Manželství bylo definováno jako určitý druh práce, na které se podílí manžel společně s manželkou, a bylo chápáno jako celoživotní snažení obou partnerů (Cunningham & Thornton, 2006).

Na manželství lze pohlížet také jako na formu společenské smlouvy, kdy jednotlivé manželství se uskutečňuje pouze na základě svobodného souhlasu obou snoubenců. Předmětem této jednoty vůle obou snoubenců nemůže být žádná jiná lidská moc. Předmětem je pouze, zda ti, kdo uzavírají manželství, opravdu chtějí vejít do svazku manželského s danou osobou, či nikoli. Dalším možným pohledem na manželství je manželství jako instituce. U všech národů všech dob panuje přesvědčení, že manželství je instituce s předem danou podstatnou formou. Díky liberalistickému individualismu se v 18. století začalo pohlížet na

manželství jako na jednoduchou občanskou smlouvu, která může být kdykoli zrušena, aniž by bylo nutné uvést jakýkoli jiný důvod, nežli jasně vyjádřenou vůli obou partnerů (Höffner, 1999). A v neposlední řadě je zde pohled na manželství jako na svátost, který zastává především katolická církev. Z tohoto pohledu je manželství nezrušitelná smlouva, kterou uzavírají snoubenci před Bohem. I zde ovšem dochází v posledních letech k uvolnění poměrů a i zde je za určitých okolností povolen rozvod.

V současnosti je manželství deinstitucionalizované, tzn., že již není tak široce sdíleno, a chování, které bylo dříve s manželstvím úzce spojeno, už není striktně vyžadováno. Chování, jako je předmanželský sex, soužití nesezdaných osob, rození dětí mimo manželství, být single a rozvést se, je v dnešní době mnohem více tolerováno, než tomu bývalo dříve. A právě kvalita manželského vztahu, kterou děti pozorují u svých rodičů, ovlivňuje velkou měrou jejich postoje k těmto typům chování v partnerských vztazích, dále pak k manželství samotnému a k jeho různým alternativám, které v dnešní době známe (Cunningham & Thornton, 2006).

Velký vliv na manželství má i právo a právní řád dané kultury. Právo může manželství stavět do pozice reality, již si mohou partneři vybrat a podílet se na ní dle vlastní volby, s tím, že její rámec podle své aktuální vůle měnit nemohou, nebo manželství postaví do role pouhé konvence, kterou je možné kdykoli přizpůsobit potřebám a záměrům jednotlivce, páru či celé skupiny (George, 2010)

Dle zákona o rodině z roku 2001 ČR je manželství trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním úkolem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí. Z manželského svazku vyplývají i práva, a především povinnosti manželů vůči dětem a sobě navzájem. Předpokladem uzavření manželského svazku je skutečnost, že by měli partneři předem poznat navzájem své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav, aby tak mohli založit manželství, které bude plnit svůj účel. Manželství je poté uzavíráno svobodným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství před příslušným pověřeným orgánem za přítomnosti dvou svědků (Schelle, Tauchen, & Veselá, 2010).

2.1 Manželské soužití

Na manželském soužití je jedinečná především skutečnost, že se jedná o sdílení života se vším, co do něj patří. Spojení mezi partnery tvoří základ jejich společného soužití, který by měl být chápán jako svazek postavený na vzájemném slibu nerozlučnosti, monogamie a věrnosti (George, 2010).

Důvodem ke vstupu do manželství je v mnoha případech snaha obohatit určitým způsobem svůj dosavadní život. Většina lidí vstupuje do manželství z lásky. Obohacení života představuje právě láska, která nám přinese pozornost, sexuální uspokojení, děti, společenské postavení, sounáležitost, pocit, že nás někdo potřebuje, materiální hodnoty atd. Ale sama láska mnohdy v partnerském soužití nestačí. Pro zvládání požadavků života jsou neméně důležité také inteligence, informovanost, uvědomění a kompetence (Satirová, 2006).

Mnoho lidí má představu o tom, že se jejich vztah se vstupem do manželství zlepší nebo přinejmenším zůstane stejný jako před uzavřením manželství. Nikdy do manželství nevstupujeme jako „tabula rasa“ ani nezakládáme novou rodinu s čistým štítem. Do každého vztahu si s sebou přinášíme očekávání vyplývající z minulých zkušeností, máme tendenci opakovat vzorce chování, které jsme nabyli v dřívějších emocionálně významných vztazích. Tyto představy jsou součástí jakési architektury rodiny, kterou jsme se rozhodli založit. Pokud tyto představy nejsou dostatečně naplněny, mohou z nich vzniklé problémy ohrozit manželství, v horším případě jej i rozbít (Satirová, 2006; Kimplová, 2008).

V průběhu každého manželství dojde dříve či později k nějakému více či méně závažnému konfliktu mezi manželi. Většina problémů v manželském soužití pramení velmi často z akcentovaných osobnostních vlastností, mezi které můžeme zařadit např. egoismus, vztahovačnost, žárlivost apod. (Mlčák, 1996). Příčiny aktuálních problémů a rozepří můžeme najít především v životní historii obou partnerů (Kimplová, 2008). Konflikty jsou vnímány jako něco negativního, ovšem závisí na úhlu pohledu. Konflikt může velmi často „vyčistit vzduch“ mezi manželi a vrátit jejich vztahu ztracenou stabilitu. Dokonce i denně se vyskytující hádka trvající hodinu vedoucí k rychlému usmíření je považována za neškodnou (Plzák, 2006). Vždy však záleží na tom, jak se ke konfliktu postaví samotní partneři, zejména na jejich povahách, přístupech a zkušenostech. Záleží i na tom, zda je z jejich chování jasné, že jim jde pouze o vyřešení záležitosti, a ne třeba o záměrné ponižování partnera. Úspěšné řešení konfliktu předpokládá, že se manželé umí hádat nedestruktivně, nepřenáší do konfliktní situace své nálady, které jsou často důsledkem něčeho, co s manželským konfliktem vůbec nesouvisí (Dolista, Dřimal, & Polívka, 1999).

Přirozenou součástí manželství jsou také krizové situace, kdy je manželství ohroženo natolik, že přestává, či hrozí, že přestane plnit své funkce a poslání. Na tuto situaci jedinci reagují prožitky zklamání, strádání, sebelítosti, někdy také hostilnými pocity a reakcemi, a v neposlední řadě též nadějí na změnu (Plaňava, 2000).

Je důležité, aby manželé vnímali konflikty, problémy a krizové situace jako zcela přirozenou věc, která se dříve nebo později objeví v každém dlouhodobém vztahu. Každé

období s sebou přináší typické úkoly, které je třeba zvládnout a se kterými je třeba se vyrovnat.

Stabilitu manželství podporuje mnoho činitelů, nejčastěji zmiňovanými jsou: altruismus v lásce a její stálé objevování, je nutné mít na paměti, že láska je procesem, nikoli stavem, vzájemná podpora obou partnerů, kvalita komunikace manželů- zejména schopnost říkat si důležité věci přijatelnou formou, dovolit druhému svobodně vyjádřit své názory a pocity bez odsouzení ze strany partnera, hádat se konstruktivně. Nepopiratelný vliv na stabilitu manželství má i délka jeho trvání, popřípadě počet dětí- při více dětech se procento rozvodovosti snižuje (Dolista, Dřímál, & Polívka, 1999).

Partneři by měli mít vždy na paměti, že *„každá dvojice má tři části: tebe, mne a nás; dva lidé, tři části, každá významná, mající svůj vlastní život. Každá umocňuje ty druhé. Takže já umocňuji tebe, ty umocňuješ mne, já umocňuji nás, ty umocňuješ nás a společně se navzájem umocňujeme“* (Satirová, 2006, s. 140).

2.2 Sňatečnost v ČR

Od roku 1990 počet sňatků v České republice klesá. V roce 2003 klesl počet sňatků za rok vůbec poprvé v její historii pod 50 tisíc. Od roku 2004 se počet sňatků začal opět zvyšovat, ale pouze mírně. Výraznější nárůst sňatků byl zaznamenán v roce 2007, ve kterém bylo uzavřeno o 4,3 tisíce manželství více než v roce předchozím. Konečné číslo uzavřených manželství se v roce 2007 zastavilo na hodnotě 51 157 párů, což je nejvíce za posledních 10 let. V následujících letech došlo opět k úpadku uzavírání manželství a vše vyvrcholilo v roce 2011, kdy bylo v ČR uzavřeno pouze 45 137 manželství, což je nejméně od roku 1918. V roce 2012 se počet uzavřených manželství zvýšil jen nepatrně na 45 206 sňatků (www.czso.cz/snatecnost, 15. prosince 2013).

V roce 2012 byla mezi snoubenci značná homogenita z hlediska rodinného stavu, jelikož 79% všech manželství bylo uzavřeno mezi osobami stejného rodinného stavu. Podobně jako v letech předcházejících bylo nejčastěji manželství uzavíráno mezi snoubenci svobodnými (29 684, což představuje asi 66%). Další nejčastější možností je uzavírání sňatků mezi rozvedenými snoubenci (6 191, což činí 14%). Poté následovaly sňatky mezi rozvedenou a svobodnou osobou, přičemž častěji se vyskytovaly sňatky mezi svobodnou ženou a rozvedeným mužem, nežli opačné případy (4 436, tj. 10% vs. 3 996, tj. 9%). Nejméně časté pak byly sňatky ovdovělých osob, ty se pohybovaly pouze v řádech stovek případů (542 žen a 401 mužů). V těchto trendech nebyla v posledních letech zaznamenána výrazná změna (www.czso.cz/snatecnost, 15. prosince 2013).

A také z pohledu vzdělání jsou uzavírána homogenní manželství. Mezi novomanželi byla zjištěna shoda v nejvyšším dosaženém vzdělání u 54% párů. V 39% sňatků se dosažené vzdělání lišilo o jeden stupeň, dvoustupňový rozdíl ve vzdělání se vyskytoval u necelých sedmi párů ze sta. Údaje nejsou ovšem kompletní, neboť vzdělání není nutné při uzavírání sňatku udávat, této možnosti využilo asi 8% párů (www.czso.cz/snatecnost, 15. prosince 2013).

3. CHARAKTERISTIKY VÝVOJOVÝCH OBDOBÍ

V následující kapitole budou charakterizovány vývojová období adolescence (15-20 let) a mladé dospělosti (20-25 let). Důvodem je pochopení jednotlivých úkolů daného vývojového období, a tím lepší porozumění možným dopadům rozvozu na osobnost mladého člověka.

3.1 Adolescence

Adolescence je velmi důležité období dospívání, ve kterém dochází k přeměně z dítěte na dospělého jedince, i když se za dospělé mnozí necítí, neboť nesdílí hodnoty a styl života plně dospělého člověka. Toto období se týká věku 15-20 let. Pozdní adolescence je tedy především dobou plných psychosociálních změn, které často do života mladého člověka přinášejí nejistotu a pochybnosti. Tyto pochybnosti nejčastěji pramení z obav o jejich budoucí postavení ve společnosti a z požadavků, které jsou na ně kladeny společností. A právě tyto tlaky ze strany společnosti mohou negativně ovlivnit chování a prožívání jedince, který se tudíž může začít chovat zcela jinak, než u něj bylo doposud zvykem (Vágnerová, 2008; Langmeier & Krejčířová, 2006).

Zatímco většina tělesných změn se v dnešní době akceleruje, u změn sociálních a psychických je tomu právě naopak. Dnešní adolescenti potřebují mnohem více času na dosažení vzdělání a na plné rozvinutí své osobnosti, což zapříčiňují zejména stále se zvyšující nároky soudobé společnosti. Tudíž jedním z hlavních úkolů pozdní adolescence je poskytnout mladému člověku dostatek času a možností, aby porozuměl sobě samému, vytyčil si své cíle do budoucna a osamostatnil se v různých sférách společenského života (Vágnerová, 2008; Langmeier & Krejčířová, 2006).

Kromě psychosociálního tlaku jsou adolescenti vystaveni i doznívajícím fyzickým a emočním změnám, které započaly již v pubertě, i když jejich projevy už nejsou tak výrazné, jak tomu bylo v předchozím období (Vágnerová, 2008; Langmeier & Krejčířová, 2006).

3.1.1 Kognitivní a emocionální vývoj

V období adolescence se mění celý způsob myšlení, především pak v oblasti kvality myšlenkových operací. Dochází k uvolňování ze závislosti na konkrétní realitě, a tudíž je mladý člověk v tomto věku schopen pochopit a pracovat s abstraktními pojmy. Adolescent je schopen i na abstraktní pojmy aplikovat induktivní myšlení, tzn. zobecňovat a uvědomovat si v širším kontextu. Jedinci v tomto věku dokáží akceptovat hypotetický problém, tzn., že

mohou hledat platná řešení bez ohledu na realitu či původní domněnku. Myšlení se pak vyznačuje velkou mírou flexibility a schopnosti používat nové způsoby řešení (Vágnerová, 2008; Langmeier & Krejčířová, 2006).

Myšlení je podrobena kritičnosti, která může v některých ohledech přehnaná. V tomto období je kriticky přezkoumáváno i lidské chování, což mladé lidi přivádí ke srovnávání spekulativních norem a ideálů. Tato úroveň myšlení se odráží především v oblasti sociálního porozumění a umožňuje mladému jedinci vyvozovat závěry o pocitech a uvažování třetích osob. Radikalismus a kritičnost může být pouhou obranou proti nejasnostem a mnohoznačnosti, která je zdrojem nejistoty v životě mladého člověka (Vágnerová, 2008).

I přestože jsou adolescenti schopni uvažovat častokrát na úrovni dospělého jedince, jsou schopni se odpoutat od reality a mít náhled z více stran, velmi snadno může být úsudek v tomto věku zatížen emocionálně, a to jak pozitivními, tak negativními emocemi. Často jsou takto zatíženy otázky týkající se rodiny a vztahů, které adolescent navazuje se svými vrstevníky. Emoční kolísavost je patrná zejména na počátku adolescence, ke konci tohoto období dochází ke stabilizaci emočního prožívání, postupně mizí náladovost a citová labilita, a to zejména díky hormonálnímu vyrovnání a získaným zkušenostem, které emoční prožívání korigují (Vágnerová, 2008).

3.1.2 Socializace

Adolescence je velmi významnou životní fází, která bývá často označována jako období druhého sociálního narození spojené se samostatným vstupem do společnosti (Corneau in Vágnerová, 2008). Hlavním vývojovým úkolem je na straně jedné uvolnění z přílišné závislosti na rodičích a na straně druhé navazování diferencovanějších a citově významnějších vztahů s vrstevníky obou pohlaví. Období adolescence je zcela klíčové pro pozdější uspokojivé převzetí manželské a rodičovské role (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Na zdravé socializaci má nepopiratelný podíl také kritičnost, a to jak k dospělým, tak ke svým vrstevníkům i sobě samému. Jedinec si touto kritikou potvrzuje svou vlastní hodnotu. I přes značnou kritiku, by měla rodina, a zejména pak rodiče, mladému člověku poskytovat citovou jistotu, bezpečí a útočiště, do něž se může dítě kdykoli vrátit (Vágnerová, 2008).

V období adolescence je jedinec více vnímán jako dospělý jedinec, což vyplývá zejména z jeho plnoletosti. Většinu svého času věnuje adolescent soustavné přípravě na budoucí povolání, přičemž pozdní adolescence je chápána jako období, kdy jedinec teprve hledá a ujasňuje si své postavení. Adolescent vstupuje do nových škol, později zaměstnání,

kde se často setkává s různorodou věkovou skupinou spolužáků, spolupracovníků (Vágnerová, 2008).

Charakteristickou změnou v oblasti vztahů je odpoutání se z vázanosti na rodinu. Tento proces je velmi náročný jak pro děti, tak pro rodiče, kteří se často neoprávněně bojí ztráty citového vztahu se svými dětmi. Děti si v tomto období na rodičích váží jejich upřímnosti a spolehlivosti. Naopak jim vadí, když rodiče narušují jejich osobní intimitu a vymáhají důvěrnosti. Společně se změnou vztahů k rodičům může docházet i ke změně sourozeneckých vztahů a i sourozenci výrazně ovlivňují proces socializace. Zejména pokud jsou si sourozenci věkově blízcí, mohou sloužit jako opora v osamostatňování (Vágnerová, 2008).

Mění se i postavení školy a vzdělání. Pro adolescenta přestává být školní úspěšnost hlavním cílem. Pokud se dospívající učí, tak proto, aby dosáhl konkrétního cíle, který si sám vytyčil, a je tudíž pro něj osobně důležitý. Motivace k učení tkví v subjektivním významu učiva. Pokud student považuje učivo za nepotřebné pro jeho budoucí život, klesá i motivace k učení (Vágnerová, 2008).

Stále stoupající vliv na osobnost jedince má vrstevnická skupina. Ta slouží především jako opora v procesu vytváření vlastní identity, kromě toho vrstevníci uspokojují i řadu psychických potřeb mladého člověka (např. potřeba stimulace, referenční význam, potřeba být akceptován aj.). Asi zcela nevlivnější vrstevnickou skupinou je školní třída. Vliv vrstevnických skupin vrcholí v 16 letech, poté se jedinec z vazeb skupiny pomalu odpoutává (Vágnerová, 2008).

V tomto věku se silně projevuje touha po přátelství, tedy touha po někom, s kým by adolescent mohl sdílet své vnitřní prožitky a komu by mohl důvěřovat. Přátelství slouží jako důležitá citová opora a je zdrojem vzájemného porozumění a důvěry, posiluje sebevědomí a sebejistotu. Mladí lidé vyhledávají pro přátelství jedince, se kterými mají v mnoha oblastech něco společného. Vzájemné porozumění je pak snazší (Vágnerová, 2008).

Adolescence je také obdobím navazování prvních opravdových partnerských vztahů. Těm se budeme podrobněji věnovat v dalších kapitolách.

3.1.3 Vývoj identity

Adolescent by měl také dosáhnout jasného a stabilního pocitu vlastní identity. Mladý člověk hledá v tomto období hodně odpovědí na řadu otázek týkajících se jeho životního směru, poslání, ujasnění vlastní hodnoty. Z toho vyplývá, že si musí být dobře vědom svých

vlastních možností a omezení současně, přijmout svou jedinečnost, včetně svých nedostatků, které k jeho osobnosti také patří a dělají z něj to, kým je (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Běžně se rozlišuje osobní a sociální aspekt identity. První má zdroj ve vlastním sebepoznání, sebehodnocení, druhý má základ v pocitu začlenění a kontinuity ve vztazích s okolím (Macek, 2003).

Důležitou roli v utváření vlastní identity hraje sebepoznání. Sebecpoznaní pramení především z introspekce, která je ovlivněna aktuálním emočním laděním, které objektivní sebepoznání zkresluje. Prostředkem sebepoznání se stává sebehodnocení. Úroveň sebehodnocení se začíná zvyšovat až kolem 16. roku, a to především díky tomu, že mladý člověk dokáže usuzovat z reakcí svého okolí. K vlastnímu sebehodnocení používají adolescenti sociální a psychologické kategorie, které označují mnohem abstraktnějšími pojmy, nežli tomu bylo v minulosti, a nebojí se obecných pojmů zahrnujících variabilitu jejich projevů (Vágnerová, 2008; Langmeier & Krejčířová, 2006).

Důležitou součástí sebepojetí je citový vztah k sobě samému. Zájem o prožívané emoce propuká již v pubescenci, ale až nyní jsou jedinci schopni svým vlastním emocím porozumět. Přesto jsou emoce a citové hodnocení velmi důležité a často můžou převládat nad hodnocením rozumovým (Vágnerová, 2008).

Sebecpojetí je také ovlivněno příslušností k pohlaví. Dívky bývají se sebou samými i svým stavem zpravidla méně spokojeny. Jsou vnímavější k vlastním projevům a častěji mívají pocit, že svou vlastní hodnotu musí opakovaně potvrzovat. Toto sebehodnocení může souviset s jejich větší vnímavostí k názorům ostatních. Naproti tomu chlapci jsou se sebou spokojenější, možná proto, že nad sebou tolik neuvažují, nejsou tolik vázáni na hodnocení okolí (Vágnerová, 2008; Janošová, 2008).

Nedílnou součástí osobní identity je i vztah k druhým osobám, ať už jednotlivci či skupině. Adolescent se vymezuje pomocí vztahů, jak pozitivně - identifikace, tak negativně - deidentifikace (Vágnerová, 2008).

V tomto období nejde pouze o sebepoznání, ale současně i o aktivní sebeutváření, kdy se adolescent snaží být sám sebou, snaží se přiblížit svému ideálu, a tudíž všechny své projevy přizpůsobuje této vidině (Langmeier & Krejčířová, 2006).

V procesu aktivního a samostatného utváření identity, adolescent může dospět do fáze adolescentního moratoria, které jedinci poskytuje čas na hledání a experimentování. Vytvoření vlastní identity je zároveň volbou a přijetím závazku, určitého životního cíle a současně i zodpovědnosti za svůj život (Macek, 2002).

3.2 Mladá dospělost

Vývoj člověka není ukončen ani v adolescenci a pokračuje ještě i v období mladé dospělosti (dle Langmeiera a Krejčířové 20- 25 let) a v určitých formách pokračuje i v dalších etapách lidského života. Mladá dospělost je často považována za jakési přechodné období mezi adolescencí a plnou dospělostí. Dochází k upevnění identity, identifikaci s rolí dospělého, profesní orientaci a stanovení životních cílů. Mladý dospělý již není závislý na svých rodičích, hledá si životního partnera a zakládá vlastní rodinu (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Za jedno z hlavních kritérií dospělosti je považováno dosažení zralosti. Za zralost se považuje přijetí plné osobní i občanské zodpovědnosti, ekonomická nezávislost, přispívání k rozmnožování obecných statků, rozvinutí svých vlastních zájmů, navázání plnohodnotného vztahu k životnímu partnerovi se zachováním širších přátelských vztahů a přijetí výchovných úkolů vůči svým vlastním dětem (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Zralosti ovšem nedosáhne člověk během pár dnů. Převzetí dospělých rolí zabírá dlouhé životní období. Arnett (2007) toto období nazývá jako obdobím „vynořující se“ dospělosti. Charakteristické je, že se mladý člověk již vymanil ze závislosti na rodičích, ale ještě zcela nepřebírá plnou zodpovědnost dospělého. V této fázi si mladý člověk ujasňuje své priority, své profesní zaměření a musí si osvojit mnoho nových dovedností využitelných v jeho budoucím profesním i osobním životě. Je to období, kdy je mladý člověk zaměřen výhradně na sebe samého, čas experimentování a období zjišťování svých možností.

Modernizace společnosti neustále zvyšuje nároky na mladé lidi na převzetí dospělých rolí. Samotné přejímání dospělých rolí se stává velmi variabilní a různorodé. Někteří mladí lidé zůstávají bydlet u rodičů déle, jiní se brzy osamostatňují, nástup do zaměstnání je pozvolný, mnoho mladých lidí stále ještě studuje, vstup do manželství se odkládá, přičemž mladí lidé navazují dlouhodobé partnerské vztahy bez uzavření manželství, které dnešní společnost toleruje (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Úkolem mladé dospělosti je najít pokud ne celoživotní, pak alespoň dlouhodobé konkrétní cíle a nastartovat svou životní dráhu v samostatném životě. Realizace vytýčených cílů se pak odehrává především v následujících životních obdobích (Langmeier & Krejčířová, 2006).

4. ROZVOD

Rozvod je velmi závažnou věcí, která má velké dopady na psychiku nejen přímých účastníků, ale také na jejich okolí. Dopady rozvodu jsou často přirovnávány k dopadům úmrtí člověka v rodině. Rozvod znamená ztrátu nejen pro jeho účastníky, ale také pro celou společnost. Jak velké tyto dopady budou, záleží především na samotných aktérech rozvodu (Novák & Průchová, 2007). Klimeš uvádí, že rozvodem přicházíme o člověka, se kterým jsme plánovali společnou budoucnost, zahrnovali jsme jej do svých dlouhodobých plánů, do kterého jsme vkládali své sny a touhy a skrze kterého jsme si uspokojovali své potřeby (Derzsiová, 2009).

Rozvod tedy řadíme vedle úmrtí, stěhování a změny zaměstnání mezi 3 nejstresovější situace v životě člověka. Rozvod je o to náročnější, že všechny výše zmíněné stresory zažíváme najednou, což má negativní dopad nejen na oblast psychickou, ale i somatickou (Stránský in Derzsiová, 2009).

Děti jsou po rozvodu často nuceny podstoupit restrukturalizaci života svých rodičů a mnoho z nich se trápí ztrátou každodenního kontaktu s oběma rodiči, zejména s tím, který se po rozvodu odstěhoval ze společné domácnosti, ve většině případů je to otec (Smyth, Rodgers, Allen, & Vu, 2012). Ne vždy musí mít rozvod na děti pouze negativní dopad. Negativní dopady lze očekávat především v případech, kdy jsou děti vystaveny vzájemnému otevřenému nepřátelství rodičů a pokud se stanou spojencem jednoho z nich (Warshak, 2004).

4.1 Rozvodovost v České republice

V roce 2012 bylo v České republice rozvedeno 26 402 manželství, což bylo asi o 1,5 méně, než tomu bylo v roce předcházejícím. Takto nízký počet rozvodů byl naposledy zaznamenán v 70. letech 20. století. Největší podíl v počtu rozvodů měl první rozvod obou manželů, který tvořil 72% z celkového počtu (www.czso.cz/rozvodovost, 8. ledna 2013). Česká republika je na 3. místě v rozvodovosti v Evropské unii. Nejvíce rozvodů je v Litvě a Lotyšsku, na opačném konci tabulek se nachází Itálie a Řecko (Derzsiová, 2009).

V 57,5% bylo rozvedeno manželství s nezletilými dětmi, což je méně než před 20 lety. Toto číslo je ovlivněno větším počtem rozvodů, které mají již zletilé děti, a také nižší porodností posledních let. Vliv vzdělání není tak patrný, přesto je možné sledovat určité trendy. Mezi ženami platí, že se zvyšujícím se stupněm vzdělání se snižuje pravděpodobnost opakovaných rozvodů. I u mužů je tato závislost patrná, i když ne tak silná jako v případě žen (www.czso.cz/rozvodovost, 8. ledna 2013).

V posledních letech také roste počet rozvedených dlouhodobých manželství, od 90. let minulého století přibývá ovšem i těchto rozvodů. Průměrná délka manželství při rozvodu byla v roce 2012 12,8 let. V roce 2012 tvořil rozvod manželství nad 20 let 29% všech rozvodů. Rozvody trvající méně než 5 let tvořily necelých 19% všech rozvodů (www.czso.cz/rozvodovost, 8. ledna 2013; Novák, 2000).

4.2 Příčiny rozvodů

Demografické statistiky ukazují, že v posledních letech se v údajích o příčině rozpadu manželství stále častěji objevují obecné příčiny typu „rozdílnost povah, názorů a zájmů“, před konkrétně formulovanými důvody. Z konkrétních příčin rozvodů byla soudem nejčastěji identifikována nevěra jednoho z manželů, častěji mužů. Druhou nejčastější příčinou rozvodu pak byl alkoholismus na straně manžela či nezáměr o rodinu ze strany manželky (www.czso.cz/rozvodovost, 8. ledna 2013).

2/3 všech návrhů na rozvod podávají ženy. Možným vysvětlením je fakt, že žena přilne k partnerovi naprosto, a pokud vztah nefunguje, nemá většinou problém vztah ukončit a přilnou k dalšímu partnerovi. Naproti tomu muži, kteří ke své partnerce přilnou, nejsou většinou schopni se od ní odpoutat, a to i v případech, kdy navázali další vztah jinou ženou (Klimeš in Derzsiová, 2009). Dalším možným vysvětlením je skutečnost, že se v posledních desetiletích výrazně změnilo postavení ženy ve společnosti. Roste touha po citovém uspokojení, zvyšují se nároky společnosti na stabilitu manželství a na manželství má negativní dopad i nestabilita trhu práce (Smith, 2004). Žena zkrátka reaguje na partnerské problémy mnohem citlivěji a vnímavěji než muž, více se jí tyto problémy dotýkají, dříve si je uvědomuje a je méně ochotná snášet pro ni nepřijatelné chování partnera (Novák, 2000).

Některé ženy vstupují do manželství s tím, že se jejich partner změní. Proto často slevují ze svých zásad a poté jsou zklamány, že jejich partner nezměnil. Muž se snaží udržet vztah, zejména pokud funguje „servis“ ze strany partnerky, častokrát musí přijít nějaká mnohem lepší partnerka, aby byl muž ochoten svůj „servis“ opustit. Ženy se rozcházejí mnohem častěji, pokud se zamilují (Cenková in Derzsiová, 2009).

Lidé podceňují vliv dětí na trvalost vztahu, potažmo manželství. Dle statistik, pokud mají manželé 3 a více dětí, rozpadá se pouze 1 manželství z 30. Z toho lze usuzovat, že děti zvyšují ochotu partnerů setrvat v manželství nebo se pokusit manželství zachránit (www.czso.cz/rozvodovost, 8. ledna 2013; Vohlídalová & Maříková, 2011).

Tomáš Novák (2000) pak vyjmenovává následující příčiny rozvodu v posledních desetiletích: rozdílné názory na trávení volného času, nedostatek společných zájmů, rozdílné

názory na práva a povinnosti v domácnosti, mimomanželský vztah partnera či vlastní, rozpory ve finančním hospodaření, nespokojenost v intimním soužití, nedostatek tolerance ze strany partnera, hrubé jednání partnera, rozdílné názory na výchovu dětí, charakterové vady partnera, žárlivost partnera, partnerova závislost na alkoholu či skutečnost, že partner nemůže mít děti. Pokud budeme pátrat po skutečných důvodech rozvodu, měli bychom také mít představu o emočních problémech přetrvávajících z dětství, protože tyto problémy velkou měrou ovlivňují vzájemné chování lidí zejména v intimních vztazích. Každý z nás si do partnerských vztahů přinášíme zkušenosti, které jsme nabyli v dětství, ať už opakujeme zažité modely nebo se jim snažíme ze všech sil vyhnout nebo chceme naplnit potřeby, které nebyly v dětství dostatečně uspokojovány (Smith, 2004).

4.3 Před rozvodem a po něm

Rozhodování k rozvodu bývá ve většině případů, opomeneme-li zkratkovité rozhodování, dlouhodobý proces, který se u jednotlivých jedinců liší rychlostí svého průběhu. Do tohoto složitého procesu by měly být zahrnuty všechny důležité faktory spadající do života všech, kterých se rozvod týká (Novák & Průchová, 2007).

Před podáním návrhu na rozvod iniciátor prožívá fázi pochybností. Tato fáze se u mnoha lidí vyskytuje již před svatbou nebo těsně po ní. Nejčastěji se pochybnosti objevují v oblasti společného soužití a uspořádání společné domácnosti (Novák & Průchová, 2007).

Samotnému rozvodu předchází fáze ochladnutí vztahu. Ta může být snadno zaměnitelná se zcela běžným vyprcháním sentimentální romantické zamilovanosti, kdy se tyto pocity transformují do vzájemné adaptace soužití. A právě odlišit tuto běžnou fázi vztahu od fáze, která má v sobě rozvodový potenciál, může být velmi komplikované. Zásadním rozdílem je fakt, že rozvodové odpoutání je syceno zápornými nebo přinejmenším ambivalentními city (Novák & Průchová, 2007).

V České republice může v současnosti rozvod proběhnout dvěma způsoby. Podaří-li se rozvádějícím se manželům uzavřít dohodu o úpravě poměrů k nezletilým dětem po dobu rozvodu, kterou schválí soud, a dohodu o vypořádání majetku, o bydlení po rozvodu, případně o výživném na druhého manžela, soud nebude zkoumat důvody rozvratu manželství a rozvod může proběhnout hladce a rychle. Výhodou pak zejména je skutečnost, že rozvedené manžele již nečekají žádné další soudní tahanice, protože se na všem, co bývá předmětem dlouhých a nepříjemných sporů, dohodli. Předpokladem je, že oba manželé s rozvodem souhlasí. Splněny musí být i další podmínky (Mach in Smith, 2004).

Druhou a zatím v praxi častější možností je „klasický“ rozvod, někdy též ne zcela přesně označován jako rozvod „sporný“. K tomu dochází v případech, kdy jeden z manželů s rozvodem nesouhlasí, nebo pokud se manželům nedaří dohodnout na otázce společného majetku, bydlení po rozvodu či v neposlední řadě na péči o děti (Mach in Smith, 2004).

Nejvýbušnějším obdobím rozvodu bývá doba před odstěhováním jednoho z rodičů. Tehdy se u rodičů projevuje silná touha druhého ponížit, získat převahu, neboť jsou v zajetí vlastního hněvu, sklíčenosti a všechny tyto negativní pocity potřebují ventilovat (Warshak, 2004).

V takovém případě by měli mít rodiče na paměti, že pomluvy mívají často katastrofické dopady, neboť děti se identifikují s oběma rodiči. Z čehož vyplývá, že z pomluv partnera se stávají pomluvy dítěte samotného. „*Pomlouváme-li bývalého partnera, pomlouváme zároveň i své dítě*“ (Warshak, 2004, s. 29). Velký pozor by si měli dávat rodiče i v případě pomlouvání širší rodiny. Ta má totiž v naší kultuře, snad více než jinde v Evropě, vliv na celkové utváření identity mladého člověka, a tudíž mohou narušené vztahy dítěte se širší rodinou negativně ovlivnit jeho vývoj (Matějček & Dytrych, 2002).

Rodiče by vždy měli chránit své dítě před svými vlastními konflikty, a to v kterémkoli věku dítěte (Warshak, 2004) a nikdy by neměli zapomínat, že ačkoli zaniklo jejich manželství, nezaniká jejich rodičovství a z toho vyplývající rodičovské povinnosti vůči dítěti (Matějček & Dytrych, 2002).

4.4 Dopady rozvodu na dítě

U nás i ve světě najdeme hodně studií, které se zabývají bezprostředními dopady rozvodů. V našem prostředí ovšem chybějí studie, které by mapovaly i dlouhodobé dopady, které rozvod na děti má. A pokud se přece jen nějaké takové studie najdou, zkoumají dopady především na malé děti.

Rozvod má vliv i na děti, které již tak úplně dětmi nejsou, či na děti dospělé. I na dospělé dítě negativně působí něco, co nechápe, pod dojmem distancování od problému rodičů a nadhledu jsou velké děti citlivější, než jsme si ochotni přiznat. Pocit ztráty důvěry ve výchozí rodinu dokáže značně rozkolísat i člověka dávno dospělého. I na dospělé děti působí, zda jsou jeho rodiče vlídným zázemím, či jsou zcela zahlceni vlastními problémy (Novák, 2000).

Rozvod výrazným způsobem ohrožuje a narušuje zdravý vývoj dítěte, které je vystaveno manželskému rozvratu. Mnohé výzkumy ukázaly, že neexistuje bezpečný věk dítěte, kdy by adolescenti byli méně zranitelní vůči dlouhodobým efektům rozvodu svých

rodičů a plně jej pochopili. Reakce na rozvod podmiňuje pouze věk a pohlaví (Matějček & Dytrych, 2002; Storksen, Roysamb, Homen, & Tambs, 2006).

Ať už rodiče chtějí, nebo ne, a ať si to uvědomují, či nikoli, rozvod je specifická zátěž, která nemusí mít na děti bezprostřední dopady, které by byly pro nejbližší okolí ihned odhalitelné. Dopady rozvodu se mohou projevit až mnohem později, například až v dospělosti, např. vstup velmi mladých lidí do manželství. Dopady rozvodu na dítě pochopíme daleko lépe, pokud bude znát i vztahy v rodině před rozvodem, další rodinné procesy či individuální charakteristiky dítěte (Matějček & Dytrych, 2002; Amato, Loomis, & Booth, 1995; Lacinová & Michalčáková in Tyrlik, 2012).

4.4.1 Obecné dopady

Výzkumy ukazují, že děti z rozvedených rodin jsou mnohem více vystaveny psychologickým, behaviorálním, sociálním a akademickým problémům než děti vychované v nerozvrácené rodině (Amato, Loomis, & Booth, 1995). Dítě je v tomto období zaměstnáno svými citovými, psychickými a sociálními zmatky, a proto mu může připadat v některých případech rozchod rodičů jako nutnost, neboť vnímá jejich soužití jako nulové (Špaňhelová, 2010).

Děti v pubertě a adolescenci se odmítají zabývat problémy svých rodičů, kteří jsou považováni za pochopitelnou a nezbytnou součást rodiny. Očekávají, že jim rodiče budou naslouchat, poradí jim, budou ochotni jim nezištně pomoci, včetně finančních pomoci, pokud to bude dítě potřebovat. Těžko se poté děti vyrovnávají se situací, kdy je „potřebný“ naopak rodič (Novák & Průchová, 2007).

Během rozvodu dochází často k střídavému obviňování rodičů, střídání agresivity vůči rodičům a sobě samému (Novák, 2000). Adolescenti si také uvědomují větší dopady svého rozhodnutí, kde a s kým budou po rozvodu bydlet. Toto rozhodnutí může vyvolat konflikt a snižovat životní pohodu (Storksen, Roysamb, Homen, & Tambs, 2006).

Problémy nastávají i ve studijních výsledcích. Možným vysvětlením je, že postrádají rodičovskou podporu. Rodič se soustředí na svoje problémy, má více starostí a povinností, a tím pádem mají méně času na dítě (Storksen, Roysamb, Homen, & Tambs, 2006). Dalším možným vysvětlením poklesu studijních výsledků můžou být problémy se soustředěním, kdy se do mysli dítěte neustále vrací téma rozvodu a znemožňuje mu věnovat se čemukoli jinému, alespoň dočasně (Smith, 2004).

Velmi podobných zjištění dosáhl i Amato a Keith (2001) ve své studii. Děti z rozvedených rodin dosahují nižších skóre v akademických dovednostech, dále mají

problémy s chováním, v psychologickém nastavení, sociálních vztazích, sebepojetí a ve vztahu matka - dítě, otec - dítě. Dále se projevuje nižší psychická pohoda, nižší socioekonomická úspěšnost, případně chudší kvalita manželského života a zvyšující se sklon k rozvodu.

Eduard Bakalář (2006) zdůrazňuje úlohu otce ve výchově. Pokud adolescenti postrádají mužský vzor, zvyšuje se pravděpodobnost, že mladí lidé nezískají zamýšlenou práci či přiměřenou kvalifikaci, budou nezaměstnaní, budou mít nižší příjem, budou závislí na sociální podpoře, budou bezdomovci, budou přistiženi při trestné činnosti a věznění a budou trpět psychickými i zdravotními problémy.

4.4.2 Emoční dopady

Mezi citovými reakcemi se dle J. S. Wallersteina (in Novák, 2000) nejčastěji objevuje nejistota, osamělost, deprese, citové zklamání, pocity viny a selhání, obavy z budoucnosti a zvyšuje se pravděpodobnost delikvence, užívání drog a sexuální promiskuita.

Často se střídají jeho nálady a názory, hledá příčinu současného stavu. I přesto, že se dítě v tomto období snaží osamostatnit, může vnímat, že nikam nepatří, nemá se kam vracet, nikde nemá pevný opěrný bod (Špaňhelová, 2010).

Mladí dospívající jsou velmi zranitelní, protože smutek prožívají jako děti, ale současně už chápou svět dospělých, neboť sami už do tohoto světa z velké části patří, i když to sami mnohdy tak necítí. Děti dávají smutek najevo pláčem nebo nepřímým jednáním. Mnozí dospívající se mohou uchýlit k sebepoškozování, odmítání jídla nebo k dalším formám sebepoškozování, prostřednictvím kterých ventilují velkou psychickou zátěž (Smith, 2004).

Další častou reakcí je vztek, který může být pouhou zástěrkou zoufalství a smutku. Je snadnější být vzteklý než smutný a lidé častěji reagují na vztek, tudíž může být vztek snahou získat pozornost rodičů (Smith, 2004).

Mnozí mohou prožívat úzkost vztaženou k jejich budoucnosti a mladí si začnou dělat starosti, jak budou zvládat svůj partnerský vztah, zejména pokud v rodině proběhlo více rozvodů. Mladí jedinci pak mohou dojít k přesvědčení, že rozvod je jediné možné řešení a v budoucnu potká i jej. Proto někteří raději do manželství vůbec nevstupují (Smith, 2004).

U dětí z rozvedených rodin se častěji vyskytuje horší přizpůsobení se na jakoukoli zátěžovou situaci, může se vyskytovat úzkost, deprese, poruchy chování, agresivita, nebo naopak útlum v chování, problémy v učení, strach. V dospělosti se pak mohou přidat problémy v oblasti duševního zdraví, alkoholismus, problémy v zaměstnání, problémy ve vztazích či problémy s rodičovskou identitou (Owusu- Bempah & Howitt, 2000).

4.4.3 Rozdíly podle pohlaví

Dívky nejvíce trpí v období rozvodu a před ním, kdy jsou často svědky konfliktu svých rodičů, chlapci zažívají těžší období až po rozvodu (Novák, 2000; Amato, Loomis, & Booth, 1995). Dívky na rozdíl od chlapců demonstrují své antisociální chování, deprese a odchod rodiče z rodiny v sexuálním chování a ve vztahu k mužskému pohlaví, což nemusí být na první pohled až tak nápadné (Owusu- Bempah & Howitt, 2000), navíc během rozvodu zažívají úzkost a depresi (Storksén, Roysamb, Homen, & Tambs, 2006)

Děti bývají po rozvodu ve většině případů svěřeny do výhradní péče matky, což může mít velký vliv na děti mužského pohlaví, neboť chlapci může chybět mužský vzor. Chlapci reagují na manželské problémy externalizací a antisociálním chováním, které vyžaduje pevné vedení, kterého není matka sama po rozvodu v mnoha případech schopna. Rodiče mají tendenci přenášet konflikty na děti opačného pohlaví, které reprezentuje ex- partnera, a právě protože děti bývají svěřovány do péče matky, častěji to postihuje chlapce než dívky (Owusu- Bempah & Howitt, 2000).

Ve stresových situacích jsou chlapci méně schopni odhalit své pocity a získávat a žádat o podporu od rodičů, dalších dospělých či vrstevníků. (Owusu- Bempah & Howitt, 2000)

4.4.4 Sociální dopady

Destruktivní podoba vztahu mezi rodiči významně ohrožuje optimální rozvoj sociálních vztahů, především pak rozvíjejícím se romantickým vztahům. Nesoulad a nespokojenost rodičů v manželství se negativně odráží v partnerských vztazích jejich dětí, a může tak komplikovat zvládnutí vývojových úkolů v oblasti intimity a partnerství (Lacinová & Michalčáková in Tyrlík, 2012).

V případě rozvodů roste riziko legálních odchodů, z psychologického hlediska spíše útěků, z domova. Pokud dítě citově strádá, může utíkat do předčasných sňatků a erotických vztahů, často s nevhodnými partnery, které poskytují iluzi citu (Novák & Průchová, 2007; Novák, 2000; Amato, Loomis, & Booth, 1995). Nepřítomnost otce může mít také u dívek vliv na dřívější zahájení sexuálního života, než je tomu u dívek z úplných rodin, stejnou spojitost může najít i u zahájení budování romantických vztahů (Ivanova, Mills, & René, 2011). Konflikty mezi rodiči dětem ukazují, že neshody v partnerství se řeší skrze hádky, a nikoli diskuze (Amato, Loomis, & Booth, 1995). Podobnost mezi manželstvím a partnerstvím

mladých lidí vytváří podklad pro přijetí nebo zamítnutí vzorců chování v konfliktních situacích mezi intimními partnery (Lacinová & Michalčáková in Tyrlík, 2012).

Navazování partnerských vztahů se bude lišit jen u dětí z rozvedených a nerozvedených manželství, ale i u dětí, které měly partnerský vztah v době rozvodu rodičů, od dětí, které v době rozvodu partnerský vztah neměly (Ivanova, Mills, & René, 2011). Dlouhodobé vystavování dítěte manželským konfliktům může u dítěte vytvořit predispozice k manželským konfliktům v pozdějším životě (Amato, Loomis, & Booth, 1995).

Mladí lidé mohou mít obavy ze svých vlastních vztahů. Často je trápí otázka, zda budou mít v budoucnosti šťastné manželství. Ztratili důvěru ve svou schopnost být šťastní a jejich sebevědomí prudce klesá (Smith, 2004).

Dívky mají větší sociální síť podpory než chlapci, znají více dospělých mimo rodinný kruh. Dívky s takovou sítí vztahů mají v období adolescence více důvěrných přátel a více kamarádů mezi dospělými nežli chlapci. Dívky též častěji hledají a nacházejí emoční blízkost mimo rodinu, a tím se zmírňují dopady rozvodu (Owusu-Bempah & Howitt, 2000).

Jen v mizivém počtu případů je rozvod vnímán jako obrat k lepšímu, ba právě naopak, proto se může vyskytnout tlak ze strany dětí, příbuzných či jiných blízkých osob, aby spolu manželé nadále setrvali v manželství. Otázkou je, zda je vhodné takovému tlaku podlehnout. Odložené rozvody mohou být pro všechny ještě bolestivější a nepříjemnější (Novák & Průchová, 2007). Pokud nejsou konflikty mezi rodiči tak vážné, je lépe, pokud se rodiče nerozvádějí (Amato, Loomis, & Booth, 1995).

Mnoho publikací a článků opomíjí fakt, že většina dětí z rozvedených rodin dospěje v řádné osoby. Mají ovšem dospívání oproti ostatním značně ztíženo, jejich prostředí je rizikovější a dosahování cílů náročnější (Novák & Průchová, 2007).

5. PARTNERSKÉ VZTAHY

Romantické vztahy v adolescenci mají podstatný a trvalý vliv na celkovou duševní spokojenost člověka (Ivanova, Mills, & René, 2011). Adolescentní milostný vztah prochází několika fázemi:

1. fáze zamilovanosti. Dominuje potřeba blízkosti k partnerovi, který je často idealizován. Typickým znakem jsou pocity vzrušení a euforie. Fáze zamilovanosti je především fází jednotlivce, jeho osobních prožitků zaměřených na partnera. Z velké části je přenesena do fantazie a mnohem méně v realitě.
2. fáze navázání vztahu. Může být vymezena různě, od touhy zkusit něco nového až po romantickou lásku. V období romantické lásky dochází k idealizaci partnera, sebe i vztahu, sebehodnocení může být zkresleno. Mladí partneři často zažívají pocit výlučnosti jejich vztahu, nic je od sebe nerozdělí, tato iluze ovšem trvá pouze omezenou dobu, poté se vztah ve většině případů rozpadá, protože nesnese tíhu reality (Vágnerová, 2008).

Nové vztahy s vrstevníky v období adolescence dávají mladému člověku pocit jistoty, kterou ztrácejí v době odpoutávání se od rodiny. Tyto vztahy je připravují na trvalé emoční svazky budované v dospělosti. V období adolescence se u každého jedince dříve nebo později objeví potřeba skutečného vztahu k druhému pohlaví. Pro mnohé jsou tyto vztahy zpočátku nestálé a proměnlivé. Právě díky těmto vztahům si jedinec potvrzuje svou vlastní hodnotu a postavení ve společnosti. Teprve mnohem později se vztah ke druhému pohlaví stabilizuje a vyústí v hlubokou vázanost, hlubší porozumění a oddanost, která je založena na shodných či podobných rysech osobnosti. Za příznivých okolností může vyústit v autentické erotické vztahy se záměrem trvalého svazku, např. manželství a založení vlastní rodiny. U většiny jedinců k tomu dochází na konci adolescence nebo počátku mladé dospělosti (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Dosažení intimity v partnerském vztahu je možné nejprve ke konci adolescence, kdy je člověk schopen sdílet s partnerem jeho pocity, něco pro něj obětovat, vyrovnat se s požadavky obou partnerů na vztah. To je možné až po dosažení vlastní identity, dříve toho nejsou adolescenti schopni (Vágnerová, 2008).

5.1 Volba životního partnera

Volba životního partnera je iniciální a důležitou fází vzniku partnerského vztahu mezi mužem a ženou a obecně se má zato, že právě tato fáze určuje pozdější úroveň manželského a

rodinného soužití a oboustranné pocity celkové životní spokojenosti. Tento proces je ovlivněn mnohými více či méně uvědomovanými a reflektovanými faktory (Mlčák, 1996).

Transkulturní studie očekávání určujících volbu partnera ukazují, že muži všech kultur kladou velký důraz na vzhled a mládí partnerky. Také ženy ze všech kultur téměř bez výjimky očekávají, že jejich partner bude o něco starší a bude schopen ekonomicky zajistit rodinu. Je známou věcí, že sňatek uzavírají lidé, kteří si jsou podobní v sociálních a psychologických charakteristikách. Při volbě partnera se dává přednost člověku stejné rasy, stejné sociální vrstvy či stejného náboženského vyznání. Sňatky z tohoto hlediska homogenní jsou statisticky úspěšnější. Vše je ovšem relativní a nic není předem dáno (Matoušek, 2003).

Plzák ve své knize (2006) uvádí tyto typy výběru partnera:

1. Výběr nahodilým setkáním

Tento výběr spočívá v náhodném setkání budoucích manželských partnerů v běžném životě, jako je např. setkání na ulici, na dovolené, v parku, ve vlaku či v kině apod. Jako klíč výběru je zde uváděna rutina namlouvání, kterou se rozumí oslovení, ke kterému dává muži žena svolení nějakým mimoslovním signálem. Nepopíratelným kladem tohoto výběru je, že si ve většině případů vybíráme partnera, který se nám skutečně líbí. Často hovoříme o tzv. lásce na první pohled.

2. Skupinový výběr

Tento výběr spočívá v tom, že mladý člověk je členem nějaké skupiny, v rámci které se zamiluje do dalšího jejího člena a uchází se o jeho/ její přízeň. Při tomto typu volby je člověk značně omezen ve své nezávislé volbě, neboť podléhá silné sugesci skupiny. Do této skupiny výběru můžeme zařadit i seznámení na pracovišti. Další silnou skupinou, která ovlivňuje výběr našeho partnera, jsou příbuzní a známí.

3. Řízený výběr

Tento výběr spočívá v cíleném zaměření se na seznamky či inzeráty v novinách a na internetových stránkách za účelem „získání“ budoucího partnera.

Všechny výše uvedené výběry partnera byly založeny především na emocionální stránce konkrétního člověka. Existují ale i další druhy výběru, mezi které Plzák (2006) zařazuje výběr racionální, riskantní a nadějný.

Princip **racionálního výběru** by se dal shrnout do hesla: vybrat, vyzkoušet, koupit. Důležité pro tento typ výběru je vědomí toho, že romantická láska není vůbec rozhodující pro utváření budoucího manželství, pokud ji partneři nedokáží transformovat do lásky manželské. Abychom toho byli schopni, musíme prožít několik milostných vztahů s romantickým poblouzněním. Díky těmto zkušenostem naše osobnost zraje. Bez tohoto období citového

zraní riskujeme špatný výběr životního partnera, protože síla romantického vzplanutí je silná a mnohdy jí nelze odolat. Účelem tohoto vztahového „experimentování“ je poznat především sám sebe (Plzák, 2006).

Tento typ výběru se dá považovat za stěžejní pro dnešní manželské chování, které by se dalo nazvat teorií sňatkového trhu. Tato teorie je inspirována ekonomickými teoriemi trhu, kdy jedinci hledají partnera, protože role mužů a žen jsou diferencované a komplementární. Vstup do manželství a zachování genderových rolí - muž živitel/ žena - pečovatelka posiluje sociální strukturu založenou na tradiční dělbě rolí. Uzavřít sňatek nebo zvolit si celoživotního partnera je tedy z důvodu komplementarity výhodnější než zůstat sám. Aktéři na sňatkovém trhu jednají tedy racionálně tím, že se snaží vybrat co nejpříjemnějšího partnera, a tím maximalizovat svůj užitek z partnerství (Paloncyová & Šťastná, 2011).

Výběrem riskantním se rozumí výběr takového partnera, který není pro manželství zcela vhodný, a proto může manželství dospět k brzkému krachu a rozvodu. Takový vztah může vzniknout mezi dvěma silnými lidmi, kteří nejsou ochotni ustupovat ze svých nároků a požadavků. Mezi riskantní partnery můžeme zařadit také nadměrně přecitlivělé ženy, dále muže, kteří jsou chladně neteční, což se projevuje chladností, uzavřeností, ironií až sarkasmem či cynismem vůči všemu sentimentálnímu. Ale i pro tyto „pro manželství nevhodné“ jedince se najdou partneři, se kterými mohou vytvořit stabilní a harmonický pár. I zde platí pravidlo, že jedině na základě slušného, uspořádaného soužití vzniká korektní vztah, a posléze i pravá manželská láska (Plzák, 2006).

Co se týče **výběrů nadějných**, ani tyto výběry nekončí úspěchem, pokud nedodržujeme určitá pravidla partnerských vztahů. O tomto výběru hovoříme, pokud si za partnera vybereme někoho s velmi podobným povahovým založením, např. vztah dvou pesimistů, extrovertů či puntičkářů. Ale i zde nalezneme výjimky potvrzující pravidlo, a tudíž nemůžeme tyto vztahy předem zcela zatracovat (Plzák, 2006).

Výběr našeho budoucího partnera ovlivňuje i řada mýtů, která je spjata s tímto fenoménem. Mýty o lásce, manželství nebo rodině jsou v člověku formovány už od útlého dětství vědomě i nevědomě prostřednictvím pohádek, literatury a v posledních letech zejména televizními pořady a filmy, a v neposlední řadě prostřednictvím názorů starších generací a našich vrstevníků. Mezi nejvýznamnější mýty ovlivňující výběr partnera můžeme zařadit již zmiňovanou představu, že opravdová láska zvítězí nad vším, z čehož vyplývá, že žádný problém není nepřekonatelný pro opravdovou lásku. Člověk má díky tomuto mýtu tendenci přehlížet signály, které nás odrazují od vztahu s daným partnerem. Diskutabilní je také láska na první pohled, neboť v tento okamžik hraje ve vztahu dominantní roli spíše sexuální a

erotická motivace, nežli prvky, které jsou pro dlouhodobý vztah skutečně podstatné (Mlčák, 1996).

Při výběru partnera je také důležité nepodlehnout mýtu, že dokonalý partner dokáže druhého uspokojit ve všech směrech. Zde je nevyhnutelné mít na paměti, že každý partner je schopen uspokojit velmi mnoho různých potřeb druhého člověka, ale nikdy ne všechny beze zbytku. Díky tomuto mýtu zkrachuje mnoho vztahů, které jsou zcela zdravé a mají šanci být dlouhodobé. A neméně problémů dokáže ve vztahu způsobit i mýtus, že v partnerském vztahu není místo pro jakékoli tajemství. Je prokázáno, že určitá míra tajemství má ve vztahu spíše pozitivní kultivační roli, naopak snaha o absolutní sdílení myšlenek a pocitů má ve vztahu spíše negativní důsledky (Mlčák, 1996).

5.2 Vliv rodičů na partnerské vztahy dětí

Vliv příkladu harmonické rodiny rodičů na harmonii partnerského soužití dospělých dětí je zřejmý. Řada adolescentů pak uvažuje, zda může být šťastný v manželství, když se jeho rodiče rozvedli. Život ovšem není založený na tak jednoduchých a jednoznačných závěrech. I velmi harmonické soužití rodičů může být jako model pro budoucí partnerské soužití problematické (Novák, 2000).

Vedle vědomých očekávání si lidé přinášejí do vztahu také očekávání nevědomá. V nich dominuje především osoba rodiče, ta může zastávat funkci pozitivního modelu i funkci odstrašujícího případu či může vystupovat jako osoba napovrch respektovaná, v jiných oblastech však obávaná, či dokonce nenáviděná. Pokud partnera schvalují rodiče, je větší pravděpodobnost, že tento partnerský vztah bude harmonický, tam, kde toto „požehnání“ chybí, stoupá riziko rozchodu, potažmo rozvodu (Matoušek, 2003).

V modelu rozvedené rodiny je největším problémem, že jeden rodič musí zastávat role obou pohlaví. Otec či matka, podle toho komu bylo svěřeno do péče dítě, musí zastat roli otce i matky v jedné osobě, což není typické. Dítě může být takovým chováním zmateno, a přes veškerou snahu mu může jeden rodičovský vzor chybět (Venglářová, 2008).

Pokud dítě uvidí více a více zvyšující se neštěstí v manželství svých rodičů a klesající kvalitu jejich manželského života, budou v dospělosti častěji podporovat různé alternativy manželství, nežli manželství samo (Cunningham & Thornton, 2006).

Při otázce mladých lidí, zda vstoupit do manželství, či nikoli, tito lidé pozorují manželství druhých, vědomě či nevědomě hodnotí smysl a vhodnost manželství. Ačkoli pozorují manželství svých vrstevníků, sourozenců či manželství prezentovaná v médiích,

nejvíce svou pozornost zaměřují na manželství svých rodičů, proto nejvíce záleží na pozitivním nebo negativním obrazu manželství rodičů (Cunningham & Thornton, 2006).

Pokud jsou rodiče v manželství spokojeni, děti častěji přebírají jejich postoje k manželství, k soužití bez manželství, k rození dětí mimo manželství, rozvodům apod. To může být způsobeno tím, že šťastní rodiče jsou atraktivnějším modelem, nežli jsou rodiče nespokojení a nešťastní (Cunningham & Thornton, 2006).

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

6. VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Praktická část bakalářské práce vychází z teoretického ukotvení uvedeného v první části práce. Podnětem pro psaní bakalářské práce na toto téma bylo, že jsem obklopena mnoha vrstevníky, kteří si prošli rozvodem svých rodičů. Já sama pocházím z úplné rodiny, nikdy jsem výrazné rozdíly mezi sebou a mými kamarády z rozvedených rodin nevnímala, přesto jsem chtěla ověřit pomocí výzkumu, zda přece jen neexistují, třeba i drobné, rozdíly mezi mladými z úplných a rozvedených rodin.

Ať si to připouštíme, či nikoli, a jak nám dokazuje literatura, rozvod rodičů děti do budoucna nějakým způsobem ovlivní. Často ze svého okolí či médií slýcháváme děsivé a odstrašující statistiky, že každé druhé manželství v ČR se rozvádí. Vysoká míra rozvodovosti zákonitě vede ke zvyšování počtu dětí, které si do života odnášejí zkušenost s rozvodem svých rodičů. V letech 1960- 1990 stoupl počet rozvedených manželství se dvěma dětmi o 7%. Od počátku 80. let přišlo každoročně o jednoho z rodičů asi 30 tisíc nezletilých dětí. V roce 1998 tvořily rozvody manželství s více dětmi 68% podíl všech rozvodů. Toto číslo s postupem let klesalo. Možným vysvětlením je, že více dětí mají v dnešní době především věřící rodiny (www.demografie.info, 5. březen 2014). Z celkového počtu rozvedených manželství bylo v České republice v roce 2012 rozvedeno 57,2% manželů s nezletilými dětmi (www.czso.cz/rozvodovost, 5. březen 2014). Odhaduje se, že v České republice žije více než 20% dětí v neúplných rodinách, v jejichž čele stojí žena, matka. Další, ne příliš veselá statistika, ukazuje, že 20% rozvedených rodin trpí neustálými porozvodovými konflikty a soudními spory (Pavlát, 2011).

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na zkoumání prožitku samotného rozvodu a chování rodičů k sobě navzájem. Dále jsem chtěla prozkoumat dopady rozvodu na partnerské vztahy dětí, zejména na jejich ochotu vstoupit v budoucnu do manželství. Ačkoli atraktivita manželství upadá v rámci celé společnosti, mým předpokladem je, že i přesto budou děti z rozvedených rodin k instituci manželství více skeptické. Závěry šetření jsou vyvozovány na základě kvalitativní analýzy rozhovorů, které jsem provedla s dvanácti respondenty.

6.1 Výzkumná otázka

Svou pozornost jsem ve výzkumu zaměřila na mladé lidi, kteří mají zkušenost s rozvodem svých rodičů, a to v období, které je ve vývoji člověka jedno z klíčových, v období adolescence. Oblast výzkumu jsem zvolila především na základě mé osobní zkušenosti s lidmi, kteří si prošli touto zátěžovou situací, a díky tomu přišli o model klasické

rodiny. Díky kontaktu s těmito lidmi jsem nabyla dojmu, že přistupují k partnerství mnohem opatrněji, než je tomu u dětí z nerozvedených rodin, a pečlivěji také zvažují vstup do manželství, neboť nechtějí znovu zažít proces rozvodu, který museli podstoupit jako adolescenti společně se svými rodiči. Dle mého předpokladu byl tento zážitek natolik hluboký, že je poznamenal na celý život.

Výzkumné otázky mé bakalářské práce by se daly rozdělit na tři oblasti výzkumného zájmu a tomu odpovídaly i zvolené otázky, které sloužily k tvorbě dat.

Hlavním otázkou výzkumu mé bakalářské práce bylo zjistit, zda prožitek a zkušenost s rozvodem rodičů má nějaké dopady na partnerské vztahy, které tyto děti ve svém životě navazují, a zda se změnil jejich pohled na manželství, potažmo jejich ochotu do manželství vstoupit.

Díličními otázkami mého výzkumu bylo zjištění, jak se děti s rozvodem svých rodičů vypořádaly, jak na ně působila atmosféra v rodině, zda měl rozvod dopady i na jiné oblasti jejich života. To vše doplňovala třetí oblast výzkumu, která se zaměřila na chování rodičů před rozvodem, během něj i po něm. Tyto všechny faktory mohou následně ovlivnit vnímání rozvodu rodičů a dopady na jejich vlastní život.

Výzkumný cíl, který mě provázel v různých podobách po celou dobu mé práce, si zachoval svou podstatu až do své konečné podoby. Na základě teoretického ukotvení tématu a rešerše předchozích studií na podobná témata byl výzkumný cíl finálně stanoven takto: Projevují se v partnerských vztazích dětí z rozvedených rodin nějaké dopady rozvodu jejich rodičů.

6.2 Metody tvorby dat

Podstatná většina studií zabývajících se problematikou dopadu rozvodů na děti, zpracovává získaná data pomocí kvantitativních postupů. Informace získané touto cestu mi přišli ochuzené o prožitky a pocity, které zažívali respondenti, jako přímí účastníci rozvodu. Na základě mé snahy zachytit i tyto atributy rozvodu, jsem po konzultaci s mou vedoucí práce, zvolila kvalitativní způsob analýzy dat. A to především z toho důvodu, že emocionálně významné okamžiky náš život ovlivňují daleko výrazněji a na delší dobu. Jako úroveň typu výzkumu jsem zvolila jednopřípadové studie, které svou pozornost zaměřují výhradě na jedince a zdůrazňují souvislosti funkčních a životních oblastí života účastníka výzkumu a jeho historicko- biografické pozadí, které bylo v tomto výzkumu stěžejní. Případ byl v mém výzkumu vymezen zkušeností s rozvodem rodičů.

Jako konkrétní metodu tvorby dat pro výzkumnou část bakalářské práce jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor, jelikož mým hlavním cílem bylo zaměřeni se na prožitek samotného rozvodu rodičů, pocity spojené s tímto obdobím a postoje respondentů k tomu tématu. Polostrukturované interview mi umožnilo proniknout hlouběji do dané problematiky, sledovat všechny detaily, které se odehrávaly v konkrétních případech a získat tak ucelenější a bohatší pohled na zkušenost každého respondenta s rozvodem.

Polostrukturovaný rozhovor se skládal z otevřených otázek, které jsem dle potřeby doplňovala otázkami zaměřenými na konkrétní oblast zájmu. Otázky byly vytvořeny na základě poznatků z teoretické části. Poté byly konzultovány s mladým člověkem, který zažil rozvod a ten je doplnil a obohatil o své postřehy, které byly zohledněny při finální úpravě otázek. Následně byly otázky prokonzultovány s vedoucí práce a upraveny do končené podoby. Interview obsahovalo celkem devatenáct otevřených otázek plus doplňující informace ohledně věku, doby, která uplynula od rozvodu rodičů a informace, zda má respondent v současnosti partnerský vztah. Díky otevřeným otázkám měli respondenti větší možnost vyjádřit svůj názor a subjektivní pohled na danou problematiku. Rozhovor a osobní kontakt s respondentem vyvolával pocit větší důvěry a tím pádem i větší ochotu odpovídat na otázky intimnější povahy.

Jak se při rozhovorech ukázalo, nad některými tématy a otázkami respondenti dosud příliš nepřemýšleli a tudíž pro ně bylo obtížnější odpovídat bez hlubšího zamyšlení a předchozí přípravy. Přesto si myslím, že mnohé otázky mohly respondentům posloužit k novému náhledu na situaci a reflexi svého chování a prožívání, jak samotného rozvodu, tak svých partnerských vztahů.

Otázky by se daly rozdělit do tří tematických okruhů, které korespondovaly s výzkumnými otázkami. V prvním okruhu jsem se zaměřila na to, jak rozvod prožívali rodiče dítě, jak se k sobě chovali během rozvodu i po něm a zda se s rozvodem již vyrovnali. Ve druhém okruhu se otázky týkaly prožívání rozvodu samotným respondentem a třetí okruh otázek je zaměřen na respondentovy postoje k partnerským vztahům a manželství.

Celkem bylo provedeno dvanáct polostrukturovaných rozhovorů. Každý rozhovor byl veden stejným způsobem. Na úvod byl respondent znovu seznámen s účelem výzkumu, byl ujištěn o dobrovolnosti účasti na výzkumu s možností kdykoli účast odmítnout, zajištění anonymity a ochrany jejich osobních údajů. Respondentům bylo přislíbeno, že data budou použita pouze v rámci výzkumu a nikde jinde zveřejňována nebudou. Jako výzkumník jsem respektovala názor respondenta a jeho autonomii, tudíž jsem pracovala pouze s informacemi, které mi povolil respondent zveřejnit a použít ve výzkumu. Pokud respondenti nechtěli

některé informace poskytnout, tuto skutečnost jsem respektovala. Respondentům bylo zajištěno, že je účast ve výzkumu žádným způsobem nepoškodí. Poté byly zaznamenány doplňující informace do předem připravené hlavičky rozhovoru. Následně probíhal samotný rozhovor. Průměrná délka rozhovoru byla asi 15 minut, v závislosti na pohlaví respondenta. Muži podávali zpravidla kratší a věcnější odpovědi. Ženy měly naproti tomu tendenci pojmut téma šířeji se snahou zachytit a přiblížit tazateli všechny souvislosti. V příloze je uveden seznam pokládaných otázek, včetně hlavičky s doplňujícími informacemi.

Všechny rozhovory byly, se souhlasem respondentů, zaznamenávány na diktafon. Následně docházelo k transkripci získaných dat. Data po transkripci byla ještě „očištěna“ od vatových slov a informací mimo zadané téma či v případě, že si klient nepřál, aby některé informace byly zveřejněny a použity ve výzkumu.

6.3 Výzkumný vzorek

Základní soubor mého výzkumu byl tvořen všemi mladými lidmi, kteří měli zkušenost s rozvodem svých rodičů. Respondenti byli do výzkumu zařazováni dle předem stanovených kritérií. Hlavním kritériem byl zážitek rozvodu rodičů v době adolescence, což znamená ve věku 15- 20 let. Období adolescence jsem zvolila záměrně, neboť v tomto věku dochází k tvorbě prvních partnerských vztahů a ujasňování si svého postoje vůči partnerství, mladí si budují názory na manželství a dlouhodobé partnerské vztahy a utvářejí si očekávání od partnerského či manželského soužití. Právě z těchto důvodů může být vliv rozvodu na pohled na partnerství a manželství nejpatrnější. Respondenti se museli v současnosti nacházet v období mladé dospělosti, tedy ve věku 20- 25 let. Nutnou podmínkou bylo, že rozvod rodičů se odehrál minimálně 2 roky před zařazením respondenta do výzkumu. Tato hranice byla stanovena především z důvodu, aby měl respondent dostatek času se s rozvodem rodičů vyrovnat a získal na něj náhled, pokud je to tedy možné, jak to ve své knize uvádí Matoušek (2003). Přednostně byli do výzkumu zahrnuti respondenti, kteří mají v současné době partnerský vztah. Všichni respondenti měli minimálně středoškolské vzdělání ukončené maturitou, neboť i vzdělání má vliv na partnerské vztahy.

Respondenti byli do výzkumu vybírání pomocí metody prostého záměrného výběru a metodou sněhové koule. Často se jednalo o osoby z mého okolí či okolí mých známých a kamarádů. Každý respondent byl osloven s časovým předstihem, byl mu objasněn cíl výzkumu a jeho etické otázky a byla mu ponechána doba na rozmyšlení, zda se chce výzkumu zúčastnit. Případně byly zodpovězeny jeho dotazy.

Celkem bylo osloveno 14 respondentů - 11 žen a 3 muži. Dva respondenti účast odmítli, jeden v průběhu rozhovoru, se zdůvodněním, že se v něm něco zlomilo a on nechce znovu otvírat staré rány. Druhá respondentka odmítla účast na základě obavy z úniku důvěrných informací. I přes opětovné ujištění, že výzkum je zcela anonymní a data budou použita pouze k účelům mého výzkumu, účast odmítla.

Ve výzkumném vzorku jsou zahrnuta obě pohlaví, s převahou ženské populace. Výzkumu se zúčastnilo celkem dvanáct respondentů, z toho 10 žen a 2 muži. Mezi respondenty se objevily i sourozenci. Průměrný věk respondenta, který se výzkumu účastnil, byl 22 let. Průměrný věk, kdy respondent zažil rozvodu rodičů, byl 17 let. Dlouhodobý partnerský vztah mělo v době výzkumu 10 respondentů a jedna respondentka měla za sebou dlouholetý partnerský vztah. Pro zachování anonymity byla respondentům změněna jména.

Prostředí, ve kterém se rozhovory odehrávaly, jsem volila dle časových možností a možností respondentů. Základem výběru prostředí bylo, aby se respondenti cítili bezpečně, a tím se snížila testová anxieta, zvýšila se vzájemná důvěra, a tudíž se zvýšila i ochota odpovídat na citlivé otázky. Všichni respondenti byli seznámeni s tématem rozhovoru a k jakému účelu budou získaná data sloužit. Všem respondentům byla zaručena anonymita a nezveřejňování údajů z rozhovoru. Poté jsem si vyžádala ústní informovaný souhlas s účastí na výzkumu. Každý rozhovor byl proveden zvlášť a v co možná největším soukromí.

6.4 Analýza dat

Po fázi tvorba dat jsem přešla do fáze analýzy dat. Při analýze dat v podobě přepsaných a „očišťených“ rozhovorů jsem vycházela z obsahové analýzy (Miovský, 2006). Jednotlivé otázky rozhovoru jsem roztřídila podle tématu, kterým se zabývaly, na jednotlivé oblasti, tedy myšlenkové celky, kterými jsem se po dobu celého výzkumu zabývala. Oblasti, které mi přirozeně vyplynuly z provedených rozhovorů, byly rozvod rodičů, kam spadala témata jako vztah rodičů před rozvodem i během něj, chování rodičů, důvod rozvodu, otázku vyrovnání se rodičů s rozvodem a názor dětí na rozvod rodičů s odstupem času. Druhou oblastí bylo prožívání rozvodu samotnými respondenty. Sem spadaly otázky prožitku rozvodu, potenciálního vlivu rozvodu na činnosti respondentů, co bylo pro respondenty na rozvodu rodičů nejtěžší a jak se s touto nelehkou situací vyrovnávali. Poslední oblastí mého zájmu byly postoje k partnerství, tedy jak respondenti nahlíží na dlouhodobé závazky i manželství samotné, zda by byli ochotni sami vstoupit do manželství, jakou mají vlastní zkušenost v partnerských vztazích či zda se jejich názor na partnerství nějak změnil díky rozvodu rodičů. Těmito oblastem byly přidělovány kategorie, kterými jsem se snažila co

nejlépe postihnout význam respondentova výroku. Následně jsem tyto kategorie opakovaně procházela a pročetla a snažila se v nich najít možné souvislosti, podobnosti, či naopak odlišnosti, a tím jsem se snažila o lepší vhled do této problematiky. Následně jsem nalezené souvislosti přepsala do souvislého textu obohacené o výpovědi jednotlivých účastníků výzkumu.

7. VÝSLEDKY

7.1 Rozvod rodičů

Řada z nás nepovažuje rozvod v dnešní době za něco neobvyklého, za co by se musel člověk stydět. Můžeme říci, že rozvod je v dnešní době trendem, který dokazují mnohé statistiky z celého světa. Rozvod je ovšem životní zkušenost, kterou si s sebou nese člověk po celý život. Může přinést řadu negativních dopadů a problémů. Nedílnou součástí rozvodu je i změna v rodině, která se promítne do života svých členů, od přímých účastníků po širší příbuzenstvo.

Mnoho autorů poukazuje zejména na negativní dopady rozvodu na jednotlivce, jak jsem se snažila nastínit v teoretické části. Rozvod nikdy nemůžeme ovšem vnímat jako izolovanou událost, která má přesně stanovený začátek a přesně stanovený konec. Vždy musíme vzít při hodnocení dopadů rozvodu na děti v potaz i události a okolnosti, které samotnému rozvodu předcházeli, i v několikaletém časovém horizontu.

I v mém výzkumu jsem se zaměřila na to, jak respondenti vnímali vztah svých rodičů od dětství až po samotný rozvod. Mnoho respondentů vnímalo, že vztah jejich rodičů **nebyl nikdy ideální a bylo jen otázkou času, kdy dojde k rozvodu**. Takový vztah se vyznačoval neustálými hádkami, které způsobovaly dlouhodobé neshody. Mnoho respondentů se také vyjádřilo, že se k sobě jejich rodiče vůbec nehodili. Tak například hodnotí vztah svých rodičů respondentka Alena, 21. Ta si uvědomuje, že její matka v manželství trpěla.

„Otec je alkoholik, takže ten vztah nikdy nebyl dobrý, mamina víceméně trpěla, bylo jenom otázkou času, kdy se rozvedou... Můj otec měl moji matku jako spíš na háku, když to tak řeknu.“

A podobný názor zastává i respondentka Klára, 21, která si myslí, že manželství bylo založeno pouze na racionalitě.

„Naši se brali, protože čekali ségru, jinak by se ani nevzali, takže jejich vztah byl založený spíš na racionalitě. Myslím si, že to nikdy nebyla žádná extra velká láska. V podstatě šlo to, ale vždycky tam byly strašný spory...“

A že vztah nikdy moc nefungoval, si uvědomuje i respondent Ondřej, 23.

„V delším časovém horizontu to bylo špatný, o rozvodu matka uvažovala už více než 10 let před ním, víceméně z důvodu alkoholismu otce.“

Jsou ale i respondenti, kteří vnímali vztah svých rodičů v dětství jako **ideální a k ochladnutí vztahu došlo později**. Takové děti pak zpravidla vnímaly větší nenávist v době rozvodu rodičů, kteří často svým jednáním ubližovali sobě navzájem i svým dětem. Takto situaci vnímala například respondentka Tereza, 22.

„Když jsem byla ještě dítě, tak byl vztah rodičů téměř ideální. Postupem času se ale začali často hádat, hlavně kvůli penězům a odlišným názorům, což nakonec skončilo rozvodem... Během rozvodu si dělali naschvály, pomlouvali jeden druhého, prostě na sebe házeli špínu, na to byla expert hlavně moje matka. Bohužel si pak neuvědomovala, že to nejhůř ponesou její děti.“

Objevila se, ale i respondentka Barbora, 25, která za rozpadem manželství vidí **zlomovou událost**, která se udála v životě její rodiny.

„Rodiče se před námi nikdy moc nehádali, až v posledních fázích před rozvodem jsem to registrovala občas, ale nebyly to takové ty hádky a la Itálie. Ale teď zpětně vím, že tam nastaly problémy již v době, kdy se narodil můj bráška, který je mentálně a tělesně postižený. Otec se s tím nedokázal vyrovnat.“

Značná část respondentů vnímala rozvod svých rodičů velmi negativně, neboť jejich rodiče **si ubližovali nejen navzájem**, ale často si ani neuvědomovali, že **trpí i jejich děti**, které za jejich problémy v žádném případě nemohly. Tak například vnímala rozvod svých rodičů respondentka Anna, 21.

„No a během řízení se ani nepozdravili, co si pamatuju, dělali, že se neznají... oni se nenáviděli do té míry, že se prostě ignorovali, byli si cizí.“

A podobný názor na rozvod rodičů má i další respondentka Kristýna, 22, která uvádí, že její rodiče si během rozvodového řízení ublížili natolik, že spolu nejsou schopni komunikovat dodnes. A právě neschopnost rodičů spolu komunikovat přímo vyústila ve skutečnost, že jim prostředníka v komunikaci dělaly jejich děti.

„Hnusně. Fakt to bylo to nejhorší, co se mohlo dít. A zbytečně do toho, ale úplně zbytečně nás do toho zatahovali... Tak se jako už jenom v těch základních věcech neshodli a potom jako už si začali vyčítat samozřejmě úplně všechno, prostě všechno. I věci, které podle mě moc neexistovaly... Toto je podle mě to nejhorší, co se stalo, že vlastně spolu nemluví doteďka, protože si řekli, tak strašně moc věcí v rámci toho rozvodu...“

Našli se, ale i takoví rodiče, kteří chování a komunikaci během rozvodu zvládli a drželi se zásady, že sice **přestávají být manželi, nikoli však rodiči**. Tak se k sobě během rozvodu chovali zejména rodiče, jejichž vztah ochladl už o mnoho let dříve. Takovou zkušenost si do života odnáší Lenka, 22.

Během rozvodu spolu normálně komunikovali a snažili se plnit roli rodičů. Žádné dramatické hádky neprobíhaly, protože citový vztah z matčiny strany ochladl již dříve.“

Obdobný zážitek popisuje i Ondřej, 23, jehož rodiče brali rozvod už jen jako pouhou formalitu, na které se dohodli už o několik let dříve.

Pouze jedna respondentka uvádí, že **jeden z partnerů** s rozvodem **nesouhlasil a snažil se manželství zachránit**, především kvůli dětem. To se ovšem manželce, nepovedlo,

neboť ji její partner dlouhodobě psychicky deptal a manželství nakonec, jako v ostatních případech, skončilo rozvodem.

Jako nejčastější důvod rozvodu dle statistik uvádějí rozvádějící se páry rozdílnost povah, názorů a zájmů, která je dost obecná a nelze z ní jednoznačně vyvodit, co přesně stojí za rozvratem manželství. Naopak konkrétně formulované příčiny rozvodu se dnes již moc neuvádějí. Mezi takové příčiny se řadí nevěra, alkoholismus, nezájem o rodinu, spáchání trestného činu či zdravotní důvody a sexuální neshody (www.czso.cz/rozvodovost, 8. ledna 2013). V konečném důsledku, ale u mnoha páru nenajdeme pouze jednu příčinu rozvodu, ale hned několik. Zkrátka platí pravidlo, že se nikdy nepokazí jen jedna věc, ale hned několik najednou. Tato skutečnost se promítala i do odpovědí respondentů. Častokrát byli respondenti schopni identifikovat prvotní příčinu rozvodu. Ta se mi jevila jako „**třetí hráč**“ ve vztahu dvou lidí. Za tuto obecnou kategorii pak můžeme dosadit milenku, peníze, alkohol či zdravotní problémy.

Stejně jako v různých statistikách i zde figurovala na čelním místě důvodu k rozvodu nevěra, ať už na straně otce či matky. Lenka, 22 vidí jasně za rozvodem svých rodičů otcovu milenku, s níž udržoval poměr 6 let. Pro respondentku byla celá situace o to horší, že to byla právě ona, kdo odhalil otcovu nevěru.

Častým důvodem k rozvodu byl také alkoholismus partnera, což jen potvrzuje nebezpečí, které alkohol pro člověka představuje. Žít dlouhodobě s člověkem na alkoholu je velmi psychicky náročné a vyžaduje velkou dávku trpělivosti a porozumění ze strany partnera. Ne každý je ovšem schopen se s alkoholismem milované osoby vyrovnat a často vidí pouze jediné možné východisko, kterým je rozvod. Čímž se snaží ochránit sebe i svoje blízké, v případě manželů jsou to jejich děti.

I peníze se staly důvodem k rozvodu, stejně jako to uvádí respondentka Tereza, 22.

„Pořád se hádali hlavně kvůli penězům, začalo to asi v době, kdy jsme se rozhodli zbourat starý dům a postavit nový. Každý měl svou hlavu a svůj odlišný názor na věc.“

Kromě jasně definovaného důvodu pro rozvod respondenti uváděli i obecnou kategorii **dlouhodobé neshody**, které musely dřív nebo později skončit rozvodem. Dlouhodobé neshody pak ještě podpořila nevěra jednoho z partnerů. Tak to vnímá Kristýna, 22 nebo Petr, 21.

„Protože jim to jako neklapalo, to si myslím, jako z té delší perspektivy, že byl ten důvod. Ale jako otec si našel milenku.“ (Kristýna, 22)

„Řekl bych, že za to mohla vzájemná nedůvěra a nepochopení, jeden věc viděl jinak než druhý. Matka na otce žárlila, přitom nevěřím tomu, že by byl schopný ji s někým podvádět. Následně na to matka začala podvádět jeho s jiným chlapem, což byl poslední krok k rozvodu.“ (Petr, 21)

Dlouhodobé neshody mohou mít kořeny i v odlišném prostředí, ze kterého rodiče pocházejí. Tak tomu bylo i v případě Anny, 21.

„Jiný kulturní prostředí. Táta není z ČR a tak si myslím, že měli jinej pohled na svět a taky to, že to byl jejich první vztah a neuměli v tom chodit. A taky se k sobě nehodili, jiný hodnoty, všechno.“

Ať už byl rozvod pro rodiče i děti jakkoli těžký, 10 z 12 respondentů shodně vypovídá, že se rodiče již se svým rozvodem psychicky vyrovnali, **žijí svůj život dál** a v mnoha případech mají nového partnera nebo i novou rodinu, i když u každého probíhal ten proces různě dlouhou dobu. A pokud ještě nového životního partnera nenašli, jsou připraveni vkročit do nového dlouhodobého partnerského vztahu. Zcela opačný případ, kdy se stále rodiče **ohlíží za minulostí** a nedokáží se v životě posunout dál, popisuje Klára, 21.

„Rozhodně se nevyrovnali, moje máma je v podstatě na psychiatra, ona je strašně závislá na tátovi a v podstatě ho musí pořád nějakým způsobem tyranizovat... Rozhodně nejsou s rozvodem vyrovnaný ano jeden.“

Téměř všichni respondenti hodnotí rozvod rodičů s odstupem času jako nejlepší možné řešení jejich problémů, chápou, proč rodiče využili možnost rozvodu a připouštějí, že by se v jejich situaci s největší pravděpodobností zachovali stejným způsobem. Tak nahlíží na situaci i Barbora, 25, která lituje snad jen toho, že ztratili kontakt s částí otcovy rodiny.

„Dívám se na to jako na nejlepší možnou věc. Jsem teď spokojená. Soužití s otcem by nebylo dobré. Sice nás to připravilo o kontakt s částí jeho rodiny, ... ale máme klid.“

A velmi podobný názor sdílí i Eva, 25.

„Nakonec jsem si uvědomila, že by v tomto manželství nebyli šťastní, trpěli bychom i my (děti). Proto jsem dnes ráda, že se rozvedli.“

Náhled na rozvod svých rodičů získala s odstupem času i Alena, 21, která dnes už chápe, proč se její matka rozhodla odejít z manželství.

„Že bych se zachovala úplně stejně jako máti. Prostě nejde žít s alkoholikem, že jo. A já ji chápu, že požádala o rozvod a na druhou stranu z počátku jsem si myslela, že tatínek je svatý, že prostě jenom hodně pije, že to měl v rodině složitě...“

Velmi svérázný pohled na rozvod svých rodičů má Ondřej, 23, který s odstupem času vnímá jako chybu, že matka neiniciovala rozvod již mnohem dříve.

S neurčitými a těžko definovatelnými pocity se na rozvod svých rodičů dívá jen Natálie, 22.

„Stále se na rozvod svých rodičů dívám se smíšenými pocity. Myslím si, že to člověka poznamená na celý život.“

Jak vyplývá z velké části odpovědí, respondenti vnímali vztah svých rodičů jako neuspokojivý již dlouho před samotným rozvodem. Jako nejčastější důvod rozvodu byly uváděny dlouhodobé neshody, nevěra a alkoholismus. Respondenti často mluvili o neschopnosti svých rodičů spolu během rozvodu normálně komunikovat, i když se našlo pár výjimek. Po psychické stránce je většina rodičů s rozvodem vyrovnána a pokračuje v životě dál, i když třeba nemají ještě zcela vyřešeny mezi sebou finanční záležitosti. I díky svému věku respondenti rozhodnutí svých rodičů chápou a považují rozvod za vhodné řešení jejich problémů. Právě tyto skutečnosti a pochopení motivů k rozvodu může zmírnit dopady rozvodu rodičů na život respondentů.

7.2 Prožívání rozvodu a jeho dopady

Rozvod má výrazný vliv na vztah k rodičům, může mít vliv na školní výsledky dítěte, jeho zájmovou činnost či jeho vztah s kamarády. Tyto dopady nemusí být zřetelné na první pohled a ihned po rozvodu, ale mohou dítě ovlivnit až o mnoho let později, když je vystaveno podobné situaci. To, jaký vztah si dítě vytvořilo ke svému rodiči a zda byl i nadále plnit funkci rodiče, je velmi důležité pro další vývoj dítěte. Jak již poukázal Amato, Loomis a Booth (1995) děti z rozvedených rodin jsou mnohem více vystaveny psychologickým, behaviorálním, sociálním a akademickým problémům než děti, které rozvod svých rodičů nezažily. A právě těmto možným dopadům se budu věnovat v následující kapitole.

Mnozí respondenti vyjádřili domněnku, že největší vliv na ně měla spíše doba odehrávající se **před rozvodem** než během samotného rozvodu nebo doba po samotném rozvodu. Toto období bylo pro respondenty náročné zejména z hlediska neustálých hádek, které mezi sebou jejich rodiče vedli. Respondenti, kteří považovali za nejtěžší fázi **během samotného rozvodu**, si stěžovali na špatnou komunikaci mezi svými rodiči, kteří nebyli schopni se domluvit ani na základních věcech a dělali si z dětí mediátory jejich komunikace. Tak přesně rozvod svých rodičů vnímala Kristýna, 22.

„Během rozvodu, protože spolu museli komunikovat, nechtěli a zatahovali do toho nás, tak to.“

Fáze **po rozvodu** byla náročná zejména z hlediska tahanic o majetek a uvědomění si, co všechno se během rozvodu událo a že se spousta věcí změnila.

Pocity, které se u respondentů vyskytly v době rozvodu, byly velmi pestré. Někteří respondenti se snažili i nadále **žít především svůj vlastní život** a příliš si nepřipouštět, co se děje v jejich nejbližším okolí. To platí zejména pro respondenty, kteří byli s rozvodem svých

rodičů smíření, a tudíž pro ně nebyl žádným překvapením, jak tomu bylo v případě Ondřeje, 23.

„Nebylo to pro mě žádným překvapením, zcela normálně tedy.“

A podobnou snahu vyvinul i Petr, 21, kterému se nakonec ale úplně nepovedlo nevnímat okolnosti rozvodu.

„Já jsem se ho ze začátku snažil moc nevnímat, ale později už to nešlo, jak se věci mezi rodiči začaly vyostřovat, dopadala na mě deprese a smutek. Když se naši odloučili, věci se začaly pomalu, ale jistě uklidňovat, takže i já jsem mohl začít znovu, musel jsem se přes to dostat a jít dál.“

Mnozí respondenti na sobě ovšem také pocítili nepříjemný **vnější tlak**, který se nejvíce promítal v pomluvách, které se šířily okolím, či faktu, že rodiče spolu nejsou schopni komunikovat. I z těchto důvodů se mnozí respondenti **uzavřeli do sebe**, nechtěli o rozvodu svých rodičů s nikým mluvit, cítili zmatek, pocity viny za svůj podíl na rozvod, nebo se dokonce za rozvod styděli.

V oblasti vztahů s rodiči došlo ve všech případech k nějaké změně. V mnoha případech došlo ke **zhoršení vztahu s matkou**, což může být poměrně zarážející, když vezmeme v úvahu, že většina dětí zůstává po rozvodu v péči matky. U mnoha respondentů se výrazně zlepšil vztah s otcem, zatímco vztah s matkou, která byla dříve vnímána spíše jako kamarádka, se zhoršil. Tak popisuje svůj vztah s matkou Klára, 21.

„Tak tam se to úplně krásně otočilo. Já jsem vždycky měla strašně dobrou vztah s mámou. V podstatě jsem ji brala jako kamarádku, říkala jsem jí strašně moc věcí. A táta, to byl prostě takovej ten chlap v rodině, co se prostě nestará... No a pak se blížil ten rozvod a já jsem v podstatě zjišťovala, že moje máma, prostě je taková falešná a zlá, tak jsem začala mluvit s tím tátou a v podstatě jsem zjistila, že je strašně fajn a má ten zájem o ty dcery, takže se to úplně otočilo a dneska mám s tátou skvělý vztah...“

Naopak **zhoršení vztahu s otcem** popisuje respondentka Lenka, 22, která vidí příčinu zhoršení jejich vztahu především v jeho nevěře. Respondentka Eva, 25 vždy inklinovala spíše k matce a s otcem nikdy neměla ideální vztah, ten po rozvodu ještě více ochladl a i několik let po rozvodu spolu nekomunikují, přesto Lucie věří ve zlepšení.

Jako největší problém celého rozvodu se jeví respondentům **nezvládnutí komunikace**. Ať už se jedná o komunikaci mezi samotnými rodiči nebo o komunikaci respondenta s jedním rodičem, která zaznamenala po rozvodu změnu, nebo o komunikaci o rozvodu s okolím. Někteří respondenti chápou jako nejtěžší věc **určitou ztrátu**. Takovou ztrátu popisuje Eva, 25.

„Srovnat se s tím, že se rozpůlila celá family, nejenom otec a matka, ale i tety, strýčkové, sestřenky, bylo to divné.“

Respondentka Tereza, 22, byla v době rozvodu rodičů již plnoletá, a tak nemusela podstoupit soudní řízení o svěření do péče jednoho z rodičů. Nejtěžší věcí na rozvodu pro ni bylo přihlížet, jak se její rodiče soudí o jejího nezletilého bratra.

„Dívat se na to, jak se rodiče tahají o mého mladšího bratra, protože ten v době rozvodu ještě nebyl plnoletý, takže se to všechno řešilo soudně.“

Našli se, ale i takoví respondenti, kteří náročnost situace nevnímali, neboť nepovažují období rozvodu za ty nejtěžší chvíle jejich života.

Rozvod vždy představuje změnu v životě všech zúčastněných. Tyto změny jsou mnohdy chápány jako něco negativního, porozvodové **změny** mohou být ale také **pozitivní**, a to zejména v situacích, kdy je vztah rodičů nenávratně rozvrácen. Po rozvodu pak v takovém případě dochází k uvolnění napjaté atmosféry a zvládnutí většího klidu. Rozvod rodičů pak může mít i pozitivní dopady na vztahy mezi sourozenci, kteří jsou v době rozvodu sobě navzájem tou největší oporou, neboť zažívají totožnou situaci, a tudíž chápou pocity sourozence. Takovou změnu zaznamenala ve svém vztahu se sestrou i Klára, 21.

Pro mnohé ovšem znamená odchod jednoho z rodičů **převzetí** části jeho **povinností** na svou osobu. Respondenti museli převzít některé domácí povinnosti, pomoci s výchovou mladšího sourozence, případně být oporou pro jednoho z rodičů.

Mezi negativní změny v porozvodovém období řadí respondenti zneprátení rodin od otce a matky, to, že jeden rodič naváděl sourozence proti druhému partnerovi, nutnost přizpůsobit finanční rozpočet a začít více šetřit či změnu ve vztahu k rodičům, což obecně způsobovalo **napjatou atmosféru v rodině**.

Opět se u respondentů objevil pocit **ztráty**. Často je to ztráta chápání rodiny jako celku, kdy jeden z rodičů musel opustit rodinu a respondent si musel zvyknout, že jeho domácnost tvoří už pouze jeden rodič a případně jeho sourozenci.

Rozvod je velmi náročnou životní situací a v těžkých situacích dochází ke změnám v trávení volného času nebo ve školním prospěchu, kdy je dítě zaměstnáno svými pocity a starostmi a něco zkrátka musí ustoupit do pozadí. Může nastat ale i zcela opačný případ, kdy se dítě upne ke škole či volnočasovým aktivitám, aby tak zahnilo nepříjemné myšlenky.

Respondenti negovali, že by během rozvodu došlo k výraznému a dlouhodobému zhoršení prospěchu. A totéž platilo i pro jejich zájmy. Možná právě naopak. Mnoho respondentů se během rozvodu více soustředilo na své koníčky, což pro ně představovalo **útek**. Tak to alespoň vnímala Kristýna, 22, která se v době rozvodu začala ještě intenzivněji věnovat tanci a její názor sdílí i Petr, 21, který během rozvodu svých rodičů začal hrát na kytaru. A u některých respondentů toto období **posílilo vztah s kamarády**, kteří byli vnímáni

jako cenný zdroj opory. Najdou se ale i takový, kteří měli pocit, že by jim jejich kamarádi nerozuměli a proto se raději uzavřeli do sebe.

Pouze jedna respondentka se po rozvodu musela stěhovat, což představuje zátěž navíc. Respondentka ovšem stěhování nebrala nijak zvlášť tragicky, ale chápala to jako výzvu a těšila se na to, že „to bude zase něco jiného“.

Respondentka Lenka, 22, jako jediná otevřeně přiznala, že rozvod výrazným způsobem ovlivnil její vztahy s druhými lidmi.

„... Ovlivnil moje vztahy tak, že si dávám větší pozor na faleš a trvá mi delší dobu, než někomu začnu důvěřovat.“

Proces vyrovnávání se se vzniklou situací probíhá u každého člověka různě dlouhou dobu a každý člověk volí jedinečné prostředky k tomu, aby se s celou nově vzniklou situací vyrovnal a zvládl zátěž, které je vystaven po dlouhou dobu. Literatura uvádí jako dobu nutnou pro zpracování události nejčastěji 2 roky. Já jsem se zajímala především o to, jakou strategii zvolili pro zvládnutí zátěže.

Spousta respondentů připustila, že vyrovnat se s rozvodem nebyl z jejich strany vůbec snadné a **hodně dlouho se trápili**. Řídili se především zásadou, že čas všechno zhojí, a nijak aktivně se situaci nesnažili zvládnout. Objevovaly se u nich pocity viny a lítost nad současným stavem, ve kterém se nachází jejich rodina.

Respondenti, kteří byli na rozvod rodičů připraveni, se shodli na tom, že žádné výrazné problémy se zvládnutím vzniklé situace neměli. Zastávali postoj, že **co se stalo, stalo se**, a je třeba jít v životě dál. Takovým způsobem se s rozvodem rodičů vyrovnala Alena, 21.

„... potom rozvodu si myslím, že už je takové nejjednodušší stádium, protože člověk už ví, že s tím nic neudělá a že ti lidi to takhle chtěli...“

Někteří respondenti díky si díky této situaci prověřili pravidlo, že **v nouzi poznáš přítele**. Díky tomu, že měli ve svém okolí někoho blízkého, komu by mohli všechno své trápení vypovědět. Se vším se vyrovnali daleko lépe a jim se ulevilo díky vědomí, že je tu někdo, kdo je jim schopen naslouchat.

Respondenti snášeli rozvod lépe i díky faktu, že mohli **svou pozornost zaměřit chvíli na něco jiného**. Jednalo se především o školu a kroužky.

To, jak se dokáží děti popasovat s rozvodem svých rodičů, závisí velkou měrou také na tom, jak se k sobě chovají rodiče ve všech fázích rozvodu. To, jak dobře zvládnou, nebo v mnoha případech nezvládnou, mezi sebou komunikovat. I když by se mohlo zdát, že mladý člověk má v adolescenci už svůj vlastní život a rozvod rodičů na něj nemá tak velké dopady jako na dítě v pubertě, není to pravda. A i téměř dospělí lidé nelehce nesou konflikty mezi

svými rodiči. Mladí lidé se pak potýkají s pocity ztráty něčeho, co bylo do té doby jednou ze základních hodnot. Jak uvádí H. Smith (2004), dospívající jsou velmi citliví a vnímaví vůči pocitům rodičů. Adolescenti se po rozvodu stávají rychleji dospělými, protože mnohdy musí přebrat některé domácí povinnosti a výchovně zastoupit jednoho z rodičů. Přestože mohou adolescenti navenek působit silně a vyrovnaně, uvnitř se mohou dlouho trápit a obviňovat se. Jako východisko z této situace můžou posloužit kroužky, které odvedou jejich pozornost do jiné roviny. A naštěstí mají mladí lidé v mnoha případech nablízku někoho, kdo je pro ně oporou i v tak těžkých situacích jako rozvod. Rozvod nemusí být vždy jen negativní zážitek a nakonec může pomoci uklidnit situaci a „vyčistit vzduch“ v domácnosti.

7.3 Postoje k partnerství a manželství

Ať už vědomě či nevědomě, často jednáme v partnerských vztazích podle modelu, který jsme vidali v dětství u svých rodičů. Pokud na rodičích vidíme, že jsou schopni své problémy řešit a jsou ochotni ze svého názoru ustoupit, budeme mít asi větší důvěru v partnerské vztahy než lidé, kteří v dětství viděli u svých rodičů, že každý pokus o kompromis skončí hádkou na ostří nože.

Dalo by se tedy předpokládat, že lidé z rozvedených rodin budou k partnerství a manželství daleko více skeptičtí a mohou podléhat dojmu, že pokud něco takového potkalo jejich rodiče, skončí tak s velkou pravděpodobností i oni. Nebo je to právě naopak a lidé s tou zkušeností se poučí z chyb svých rodičů a budou ke svému vztahu a řešení problémů přistupovat zcela jiným způsobem, než tím, který zažili u svých rodičů. Na to se pokusím odpovědět v následující kapitole.

Navíc musíme brát v úvahu, že pohled na partnerství a zejména manželství dnes nemodelují pouze naši rodiče, ale velký vliv má i soudobá společnost, která je v mnoha směrech liberálnější, nežli tomu bylo třeba před 50- ti lety.

Drtivá většina mých respondentů má na partnerství **pozitivní pohled**, neboť žijí v dlouhodobém fungujícím vztahu. Jejich názor na partnerství by se dal shrnout do výroku, že **každý je strůjcem svého štěstí**, a tudíž, že je nemusí potkat stejný osud jako jejich rodiče, neboť jejich život je zcela odlišný. Základ každého vztahu tvoří partneři a je pouze na nich, jak bude jejich vztah fungovat. Takový názor zastává hned několik respondentů.

„...nějak netrpím takovým tím pesimismem, že určitě skončím jako moje matka. To ne, to vůbec. Je to prostě o lidech.“ (Alena, 21)

„I přestože se naši rozvedli, si nemyslím, že všechny manželství musí takto končit. Já věřím, že manželství má smysl, pokud si najdu někoho, kdo bude tolerantní, chápavý a věrný.“ (Petr, 21)

Najdou se, ale i takoví, kteří na trvalé partnerství nevěří a k dlouhodobým partnerským vztahům mají **skeptický postoj**. Ten u respondentů nevyplývá jen ze zážitku rozvodu, ale i ze zkušeností s jejich vlastními vztahy.

Mnoho mladých lidí považuje instituci manželství za překonanou a zcela zbytečnou. Možným vysvětlením je liberální postoj společnosti k partnerskému soužití bez manželství a snaha zůstat finančně nezávislý na partnerovi. Z manželství, na rozdíl od nesezdaného partnerství, vyplývají pro jejich účastníky určité povinnosti, které je třeba dodržovat vůči nejen partnerovi, ale i společnosti. Tyto povinnosti jsou zákonem stanoveny, a tudíž bychom jejich nedodržování mohli brát jako porušování zákona. I když postihy za nedodržování povinností nejsou udělovány nikomu, neboť asi nikdo z nás neslyšel o případech, kdy by byl jeden z partnerů soudem odsouzen za nevěru.

A toto smýšlení se projevilo i v odpovědích mých respondentů. Mnoho z nich **instituci manželství neuznává** a považuje ji za **přežitek**. Na druhou stranu se objevují i názory, které sice manželství neuznávají, ale připouštějí, že existují **racionální důvody**, které by je v budoucnosti mohly vést k uzavření sňatku. Mezi racionální důvody pro uzavření manželství respondenti zahrnovali především děti a vyřešení majetkových poměrů. S tímto postojem se ztotožňuje Lenka, 22.

„Myslím si, že v dnešní době je manželství už přežitek, lidé spolu mohou vychovávat děti, i když nejsou sezdáni. Sama ale chci děti vychovávat v manželství a s partnerem uzavření sňatku do budoucna plánujeme.“

Především u respondentek se objevil vnitřní konflikt mezi jejich přesvědčením, že manželství je v dnešní době zbytečností a důležitostí svatebního dne. Mnoho z nich pak přiznává, že by do manželství vstoupily jen proto, aby **zažily svůj svatební den**. To dokládá výpověď Kristýny, 22.

„... Já třeba jako holka, taková ta princeznička, bych chtěla mít ten den, tu svatbu, všechno to hezké, je to prostě můj den a všechno by mělo být teoreticky dokonalé, tak jako chtěla bych to zažít, ale na takovou tu instituci jako takovou, ... že ten papír není až tak důležitý, že tam nehraje až tak velkou roli.“

Někteří respondenti pak považují sňatek za **další krok ve vztahu** dvou lidí, kteří se dostatečně poznali a jsou schopni dodržet slib, který manželství představuje.

Někteří respondenti si nemyslí, že by zkušenost s rozvodem ovlivnila jejich názor na manželství. A jejich postoj se tudíž nijak výrazně **nezměnil**. Jsou i respondenti, kteří si díky rozvodu rodičů ještě více uvědomili, že málokteré manželství v dnešní době vydrží a hrozba, že si znovu projdou rozvodem, tu stále existuje. Mají tudíž na manželství **reálnější pohled**.

Pouze tři respondentky uvedly, že pro ně rozvod byl natolik „odstrašujícím případem“, že dlouhou dobu uvažovaly o tom, že by do manželství nikdy nevstoupily. V současnosti si ovšem uvědomují, že všechno záleží „na těch dvou“, a proto by se vstupu do manželství výrazněji nebránily.

I přes nelehký zážitek rozvodu a možná více skeptický pohled na partnerství mi všichni respondenti bez výjimky potvrdili, že kdyby se našel vhodný partner, byli by **ochotni s ním manželství uzavřít**.

Možná i díky zkušenosti s rozvodem vyžadují respondenti po svých partnerech ve vztahu **věrnost** a schopnost **otevřeně komunikovat** o svých problémech. Na druhou stranu není to nic neobvyklého, že ve vztahu vyžadujeme po našem protějšku věrnost. To, že tyto vlastnosti na svém partnerovi vyžaduje právě díky rozvodu svých rodičů, přiznává Kristýna, 22.

„No pro mě po tom rozvodu jakoby vznikla taková hodně velká otázka té nevěry, žárlivosti a tady těchhle věcí ... A nějak jsem si myslela, že mě to až tak neovlivní, ... ale já jsem si s ním (s přítelem) dala i takovou dohodu, že i kdyby nám to prostě jakoby neklapalo a tak, tak si nebudu muset zažívat tu nevěru, že se prostě rozejdeme, než by se mělo cokoli stát.“

A velmi podobný vliv rozvodu na sobě pociťuje i Alena, 21.

„Rozhodně by neměl lhát, protože tohlečno přesně jsem si zažila u tatínka. Neměl by lhát a měl by mi tak nějak dávat najevo svoji úctu a to, že si mě váží. Zbytek už se nějak překousne. Každý jsme nějaký.“

Velmi často se ve vyžadovaných vlastnostech objevoval také vzájemný **respekt** a **tolerance**, která by měla být základem každého fungujícího vztahu. Všechny výše zmíněné vlastnosti by u svého partnera ráda našla Barbora, 25.

„Nevím, jestli jsem moc náročná, nebo nejsem, to se mi těžko posuzuje, ale byla bych moc ráda, kdybychom s partnerem vedli otevřený dialog, protože bez funkční komunikace vztahy dospějí do bodu, kdy se budou kumulovat nevyřešené a neprobrané problémy a bude se vše ničit víc a víc. Měla by tam být vzájemná důvěra, respekt, uznání, láska...“

Velmi důležitou vlastností do budoucna je také schopnost **postarat se o své nejbližší**. Této hodnoty si na partnerovi cení Lenka, 22.

„Partner by se měl postarat o rodinu. Být pro mě a rodinu oporou. Také si partneři musí být věrni, vyjadřovat si lásku a vzájemnou pozornost.“

Tyto vlastnosti se potom vykytovaly i u samotných respondentů, kteří se v mnoha případech řídí zásadou, **chovám se tak, jak chci, aby se ke mně choval můj partner**. Respondentky na sobě často vyzdvihovaly schopnost **postarat se o druhého** a schopnost **stát**

za svým partnerem v každé chvíli. Respondenti se snaží být svému protějšku **věrní a otevřeně komunikovat** o všem podstatném.

Každý člověk, který vstupuje do vztahu, má na začátku z něčeho obavy. Existují obavy, které lze časem rozptýlit, jsou ale i takové obavy, které z našeho vědomí nezmizí nikdy. Dalo by se předpokládat, že lidé, kteří si prošli rozvodem, budou mít obavy z toho, že by něco podobného mohli zažít i oni sami. Pouze jediný respondent vyjádřil obavy z toho, že by mohl dopadnout stejně jako jeho rodiče. Daleko častěji se objevily **obavy z nevěry, špatné komunikace, stereotypu** a možných **dopadů rozvodu na okolí**, zejména jejich děti. Poslední zmíněná obava by mohla pramenit z vlastní zkušenosti respondenta s rozvodem. Globálně by se dalo říci, že děti z rozvedených rodin se obávají úplně stejných věcí jako lidé, kteří pocházejí z úplné rodiny, nepoznamenané rozvodem.

Ať už je rozvod jakkoli děsivý a my můžeme číst nejruznější studie, které se zabývaly dopadem rozvodu na partnerské vztahy dětí, u mých respondentů se ukázalo, že jsou i přes přetrvávající hrozbu rozvodu ochotni vstoupit do manželství. Po svých partnerech vyžadují to, co požaduje většina z nás. Každý vztah je jiný a záleží pouze na jednotlivých aktérech, jak budou na svém vztahu pracovat. To, že rozvod potkal rodiče, explicitně neznamena, že stejná věc musí potkat ve vztahu i dítě, pocházející z rozvrácené rodiny. A je velmi potěšující, že si toho jsou všichni respondenti, účastníci se tohoto výzkumu, vědomi.

7.4 K výzkumným otázkám

Má rozvod rodičů dopady na partnerské vztahy, které navazují děti z těchto rodin a na jejich ochotu vstoupit do manželství?

Mnoho respondentů má na partnerství pozitivní pohled, který příliš nezměnil ani rozvod rodičů. Respondenti si uvědomují, že nemusí žít život svých rodičů, a tudíž chápou, že nemusí prožít rozvod ve svém vlastním manželství, do kterého jsou ochotni všichni respondenti vstoupit. A to i v případě, kdy většina z nich považuje manželství v dnešní době za přežitek, a proto by manželství uzavírali spíše z racionálních důvodů. Některé respondentky také uvádějí, že by do manželství vstoupili jen proto, aby zažily svůj svatební den. Partnerský vztah respondentů by měl být založen především na otevřené komunikaci, věrnosti a vzájemném respektu.

Jaká byla atmosféra v rodině po dobu rozvodu?

Většina respondentů se shoduje, že nejtěžší byla fáze před rozvodem, kdy vrcholily hádky mezi oběma rodiči. Řada z nich se snažila žít i nadále svůj vlastní život. I přes tuto snahu na sobě respondenti pocítili vnější tlak, který způsobil jejich uzavření před okolním světem. Snad

všichni respondenti vnímají po rozvodu zhoršení vztahu s jedním rodičem, v mnoha případech s matkou, na jedné straně, na straně druhé pak zachování či zlepšení vztahu s rodičem druhým. Jako velmi negativní hodnotí respondenti nezvládnutí komunikace během rozvodu. Rozvod pak pro respondenty znamenal určitou ztrátu. Kromě negativních aspektů rozvodu vnímají i pozitiva v podobě uklidnění atmosféry v rodině.

Měl rozvod dopady i na jiné oblasti Vašeho života?

Respondenti přiznávají, že po rozvodu museli převzít některé povinnosti, které dosud zastával rodič, který z rodiny odešel. Většina respondentů popírá, že by měl rozvod dopad na jejich školní prospěch nebo zájmovou činnost. V mnoha případech brali koníčky a školu jako formu útěku od nepříjemné situace doma. U některých pak došlo k posílení vztahu s opravdovými přáteli, kteří jim byli po celou dobu oporou.

Jak se k sobě chovali rodiče po celou dobu rozvodu?

Většina respondentů se shodovala, že k rozvodu vedly dlouhodobé neshody mezi rodiči nebo nějaký třetí faktor, nejčastěji v podobě mimomanželského vztahu či alkoholu. Někteří respondenti vnímali vztah svých rodičů v dětství jako ideální a k ochladnutí vztahu docházelo postupně. Téměř všichni se shodují v tom, že šlo o dlouhodobý proces, který nakonec vyústil v rozvod. Mnoho rodičů, podle svých dětí rozvod, nezvládlo. Ubližovali si nejen rodiče, ale často to odnesly i jejich děti. Přesto se najdou rodiče, kteří ani během rozvodu nezapomněli na zásadu, že i když přestávají být manželi, nepřestávají být rodiči. A proto se snažili, co nejvíce chránit své děti před vlastními problémy. Většina rodičů se už s rozvodem vyrovnala a žije svůj život dál, v mnoha případech s novým partnerem. Všichni respondenti rozhodnutí svých rodičů plně respektují a připouští, že by se na jejich místě zachovali stejně.

8. DISKUZE

Z výpovědí respondentů jasně vyplývá, že rozhodnutí rozvodu ze strany rodičů byl dlouhodobý proces, který trval i několik let. Tato tvrzení korespondují s údaji, které uvádějí ve své literatuře známí autoři. Tyto dlouhodobé neshody vyústili v rozvod, během kterého se rodiče zaměřili výhradně na své problémy a občas zapomínali, že jsou především rodiče a svým jednáním ubližují i nevinným dětem. Snad i díky neschopnosti rodičů řešit své problémy otevřeně a bez zbytečných hádek, vyžadují respondenti ve svých partnerských vztazích otevřenou komunikaci bez lží a malicherných hádek.

I přestože byli respondenti v době rozvodu již téměř dospělí, rozvod rodičů je zasáhl, i když, jak mnozí uváděli, žili už svůj život a dokázali se během rozvodu soustředit i na jiné věci než rozvod. Neplatí to ovšem pro všechny. Záleží na psychické a emocionální vyspělosti dítěte. Rozvod vždy znamená zásah do jeho základních jistot. Což podporuje zjištění Matějčka a Dytrycha, že neexistuje bezpečný věk, kdy by rozvod dítě nezasáhl.

Zatímco Novák a Průchová (2007) tvrdí, že děti v adolescenci nemají chuť zabývat se problémy svých rodičů a berou je jako samozřejmost, v mém výzkumu respondenti tvrdili, že se snažili pochopit pohnutky svých rodičů, které je vedli k podání žádosti o rozvod. A mnozí z nich se snažili rodičům pomoci řešit jejich problémy, i když ne vždy to bylo snadné.

Warshak uvádí, že nejkritičtější je pro všechny zúčastněné doba před rozvodem, kdy je již zcela patrná potřeba rodičů ventilovat své negativní pocity vůči druhému partnerovi. Ačkoli většinový názor respondentů tento závěr podporuje, najdou se i oponenti tohoto názoru. A to především ve chvíli, kdy se táhnou porozvodové spory o majetek či svěřením nezletilých dětí do péče. O tom, která fáze rozvodu bude pro děti nejtěžší, rozhodují především rodiče svým chováním k sobě navzájem i svou ochotou dělat kompromisy. V případech, kdy se rodiče snaží chránit dítě před svými problémy, nejsou dopady rozvodu tak patrné.

Autoři studií Amato a Keith, Smith či Storksen, Roysamb, Homen a Tambs dokládají zhoršení studijních výsledků v době rozvodu, což mi respondenti vyvraceli a někteří naopak dodávali, že jim škola pomohla na chvíli zapomenout na starosti doma. Vysvětlením může být, že respondenti v době rozvodu navštěvovali střední školu a připravovali se na budoucí povolání či další studium, takže jim na školních výsledcích záleželo.

S tím souvisí i zjištění E. Bakaláře (2006), který považuje absenci otce v rodině za faktor, který snižuje pracovní a společenský úspěch v budoucím životě. Ačkoli je na podobné závěry u mých respondentů brzy, faktem zůstává, že drtivá většina z nich studuje na vysoké

škole a ve svém životě mají velké plány. Častou reakcí na rozvod rodičů je smutek, který je zcela přirozenou reakcí na ztrátu. Objevují se i pocity viny a pocity ztráty pevného opěrného bodu v životě. Toto tvrzení by bylo na místě, pokud by se jednalo především o nezletilé děti, které jsou ve velké většině případů svěřovány do péče matky. U většiny respondentů dochází k pravidelnému kontaktu s otcem, mnoho z nich dokládá, že jsou si po rozvodu s otcem dokonce blíží než s matkou. Možným vysvětlením může být fakt, že muži berou mnoho věcí s nadhledem a ničím se příliš dlouho netrápí. Ženy naproti tomu dávají do všeho více emocí, a tudíž jim po rozvodu může trvat déle, než se začnou chovat a fungovat stejně jako před rozvodem. Když tedy mladý člověk potřebuje podporu a názor s odstupem, jde raději k otci, který se s rozvodem již vyrovnal, než k matce, která má stále spoustu „práce sama se sebou“. Vše je ovšem individuální a odlišné případ od případu.

Smith (2004) zdůrazňuje vliv rozvodu na partnerské vztahy dětí a jejich ochotu vstoupit do manželství. Děti mohou snadno dospět k přesvědčení, že rozvod je jediným možným východiskem z problémů a v budoucnu se nevyhne ani jim. Tato domněnka se u mých respondentů nepotvrdila. Přestože si jsou stále vědomi rizika rozvodu, jsou si také plně vědomi toho, že rozvod se odehrál v životě jejich rodičů a oni budou žít zcela odlišný život.

Respondenti nevykazují žádné výrazné problémy v sociálních vztazích či problémy v navazování vztahů partnerských. Dokladem může být i fakt, že 10 z 12 respondentů žije v dlouhodobém partnerském vztahu.

Hodně studií varuje především před negativními dopady rozvodu. Mezi českými autory na tento fakt poukázal Novák, který říká, že děti, na rozdíl od aspoň jednoho z rodičů, nenalézají na rozvodu rodičů nic pozitivního. Účastníci mého výzkumu pocítují i pozitivní dopady. Ty spočívají především v uklidnění atmosféry v rodině a ukončení nekonečných hádek mezi rodiči. To může nasvědčovat faktu, že rodiče mých respondentů se v mnoha případech nepokoušeli svou averzi vůči druhému partnerovi, skrývat aspoň před dětmi, které tak byly vystaveny neustálým sporům mezi rodiči.

Respondenti také často hovořili o skutečnosti, že se o rozvodu s nikým nechtěli bavit, s nikým situaci rozebírat, dokonce se za situaci v rodině styděli. Situace byla o to vyostřenější, pokud rodina bydlela v malém městě, kde se všichni navzájem znají. Jak uvádí Novák, mnoho rodičů si myslí, že děti musí být na rozvod již přivyklé, když v každém kolektivu je několik dětí z rozvedené rodiny. Opak je pravdou. Pro dítě, i když na prahu dospělosti, je rozvod zásahem do jeho základních jistot.

V mnoha studiích se poukazuje na negativní dopady rozvodu rodičů na děti v oblasti zdraví, prospěchu, psychiky, vztahů apod. Možným vysvětlením, proč se můj výzkum zcela

nehoduje se studii, je, že většina výzkumů byla provedena na respondentech, kteří zažili rozvod v období puberty. V pubertě ještě člověk nemusí být vybaven, tak kvalitními strategiemi zvládání zátěže, a proto může mít rozvod na tyto děti daleko zřetelnější nepříznivé dopady.

Dopady rozvodu jsou značně individuální a vždy by měly být posuzovány v kontextu celého života dítěte. Ve výzkumu jsem se pokoušela zachytit celkový obraz života respondenta, jak před rozvodem, tak po něm. Všechny výsledky jsou ovšem ovlivněny tím, co mi byli respondenti svěřit, o jaké pocity byli ochotni se podělit.

Data mají výhradně kvalitativní charakter a jejich hlavním účelem bylo zachytit jedinečný prožitek rozvodu, který byl u každého respondenta originální a nelze jej bez rozmyslu aplikovat na jemu podobnou populaci. Každý respondent se totiž nacházel v neopakovatelné situaci, působili na něho jiné okolnosti a měl jinou podporu ve svém okolí.

Dalším možným omezením aplikace výzkumu na širší populaci je skutečnost, že všichni respondenti měli ukončené středoškolské vzdělání s maturitou a velká část z nich byla studenty vysokých škol. A vzdělání může mít také vliv na chápání určitých skutečností a na požadavky na partnera.

V dalším výzkumu by mohlo dojít k přímému srovnání dětí z rozvedených a nerozvedených rodin. V mém výzkumu zachycuji výhradně prožitky a názory dětí z rozvedených rodin srovnávám pouze se svými názory či názory, které znám od svých přátel z úplných rodin.

Mým záměrem bylo přiblížit veřejnosti, jak rozvod rodičů prožívají v mnoha ohledech dospělé osobnosti. Většina studií a výzkumů se zabývá především dopady na děti, protože vliv je v tomto věku patrný. Ale i v pozdějším věku může rozvod otrást se světem dítěte. A na to se v mnoha případech bohužel zapomíná.

9. ZÁVĚR

Budování partnerských vztahů je velmi složitým procesem a je ovlivněn mnoha vnitřními i vnějšími okolnostmi. Každý jedinec má svůj jedinečný životní příběh, který musíme vzít v úvahu při hodnocení dopadů rozvodu na dítě.

Výsledky výzkumu získané z analýzy rozhovorů ukazují, že rozvod zanechá určité dopady na každém jedinci. Tyto dopady jsou značně individuální. Přesto můžeme na základě získaných dat vyvozovat skutečnosti, které jsou shodné pro většinu účastníků výzkumu:

- Rozvod do určité míry ovlivní každého, kdo si tou zkušeností prošel. Jak již bylo několikrát zmíněno, v literatuře jsou uváděny především negativní dopady. Ačkoli i mí respondenti uváděli, že mají s rozvodem spojené spíše negativní emoce a prožitky, s odstupem času se dívají na rozvod svých rodičů jako na nejlepší věc, která se v jejich situaci mohla stát.
- Rodiče před rozvodem i během něj v mnoha případech nezvládli vzájemnou komunikaci. Respondenti kladou ve svých vztazích větší důraz na otevřenou komunikaci, prostřednictvím které se snaží řešit problémy včas.
- Přímý dopad rozvodu rodičů na partnerské vztahy dětí a jejich ochotu vstupovat do manželství nelze jednoznačně prokázat, neboť chování jedinců v partnerských vztazích je ovlivněno nejen vztahem rodičů, ale i jejich vlastními zkušenostmi. Přesto můžeme pozorovat jistou vnitřní snahu, která spočívá v tom, že respondenti viděli jeden způsob řešení problémů a nyní se snaží ve svých vlastních vztazích tento vzorec neopakovat. To znamená, že získali určitou zkušenost, která se musí dřív nebo později v jejich vztahu, ať už vědomě nebo nevědomě projevit. Jak s touto zkušeností respondenti naloží je pouze na nich.
- I přes bolest, kterou respondentům rozvod způsobil, jsou připraveni vstoupit do manželství a poprat se o své štěstí. Jsou si totiž vědomi, že nejsou odsouzeni k tomu, aby žili život svých rodičů. I když důvody ke vstupu do manželství jsou spíše pragmatické. Respondenti také dodávají, že jejich pohled na manželství nijak nepoznamenal rozvod rodičů.

Můj výzkum se s předešlými výzkumy příliš neshoduje a podává spíše optimistické vize respondentů do budoucna.

Moje práce by měla sloužit jako zdroj informací pro zájemce o danou problematiku, případně může být podnětem pro další výzkumy na toto téma, neboť mnoho výzkumů na populaci, se kterou jsem pracovala já, v naší zemi není. Měla by také poskytnout hlubší vhled

do prožívání dětí během rozvodu i po něm. A ukázat čtenářům, jak se dnešní mladí lidé, budoucí generace rodičů, staví k partnerství a manželství.

SOUHRN

Bakalářská práce „*Rozvod rodičů a partnerské vztahy dětí*“ se zabývá především možnými dopady rozvodu rodičů na partnerské vztahy dětí, zejména jejich ochotou vstoupit v budoucnosti do manželství. Téma jsem zvolila na základě, faktu, že v posledních letech přibývá rozvodu dlouhodobých manželství. Z toho vyplývá, že rozvod postihuje děti, které již nejsou tak úplně dětmi. Mým cílem bylo odhalit, jak se děti z těchto rodin staví k dlouhodobým závazkům, ke kterým manželství bez pochyby patří.

V teoretické části vycházím z literatury českých i světových autorů, kteří se problematice dopadu rozvodů na adolescenty věnují. Z českých autorů to byl zejména Tomáš Novák nebo Eduard Bakalář. Ze světové pak Heather Smith, která mnoho let pracovala s dětmi z rozvedených rodin nebo Richard Warshak. Dále jsem vycházela především ze zahraničních studií, které byly provedeny v posledních několika letech. Velmi cenným zdrojem informací byly zejména studie Paula Amata, který provedl několik studií na počátku 90. let minulého století. Jeho poznatky jsou dodnes aktuální, a dovoluji si tvrdit, nepřekonané. Většina studií byla zpracována kvantitativně.

V teoretické části jsou také vysvětleny důležité o témata vztahující se k problematice rozvodů. Je tedy zpracována téma rodiny, manželství, vývojových období, se kterými pracuji ve výzkumné části. Dále již zmiňované téma rozvodů a jejich dopadů a téma partnerských vztahů.

Rodina hraje v životě každého člověka důležitou roli. Poskytuje člověku oporu a jistotu, zajišťuje základní potřeby každého jedince a formuje člověka do jeho budoucího života.

Atraktivita manželství v posledních letech klesá, přesto je manželství nejuznávanější formou soužití mezi mužem a ženou, které je regulováno zákonem. O osudu manželství rozhoduje především soužití obou partnerů, které je dříve nebo později vystaveno konfliktům. Tyto konflikty mohou manželství rozbít, ale také posílit.

Adolescence je období, kdy se z dítěte stává dospělý člověk. Tato transformace není vůbec snadná a vyžaduje velké pochopení a toleranci okolí. V této době se mění pohled jedince na svět, proměňuje se také jeho prožívání a chování. Mladý člověk se více uvolňuje z vazeb na rodinu a více se zaměřuje na vztahy s vrstevníky, které tvoří základ pro pozdější partnerské vztahy.

Mladá dospělost je obdobím, kdy si jedinec ujasňuje své dlouhodobé cíle, buduje si pracovní kariéru, vstupuje do dlouhodobých partnerských vztahů a případně zakládá svou vlastní rodinu.

Rozvod představuje velkou zátěž, pravdou je, že touto zkušeností si prochází stále více lidí, včetně dětí. Dopady rozvodů můžeme pozorovat v nejrůznějších oblastech. Od obecných dopadů, mezi které můžeme zařadit ztíženou finanční situaci či problémy ve studiu, přes emoční dopady, které mají typickou podobu smutku, deprese nebo vzteku, po dopady v oblasti sociálních vztahů, kdy dítě dříve utíká do erotických vztahů nebo ztráta kontaktu s některými příbuznými.

Partnerské vztahy tvoří významnou součást našeho života, neboť člověk v nich uspokojuje své potřeby. Každý milostný vztah prochází několika fázemi, aby jedinec nakonec dosáhl opravdové intimity. Velmi důležitým procesem je také volba životního partnera, který probíhá na základě několika strategií, které popsal např. Plzák. Na naše budoucí partnerské vztahy mají také nepopíratelný vliv naši rodiče, kteří nám poskytují první vzor partnerského soužití.

Výzkum mé bakalářské práce byl zpracován kvalitativně a to především z důvodu snahy o zachycení jedinečného prožitku respondentů. Výzkum byl uskutečněn na vzorku 12 respondentů ve věku 20- 25 let, kteří rozvod svých rodičů zažili v období adolescence, tedy ve věku 15- 20 let. Podmínkou bylo, že rozvod rodičů se musel odehrát minimálně před dvěma lety. Přednostně byli do výzkumu zahrnuti respondenti s dlouhodobým partnerským vztahem. Vzorek respondentů byl získán pomocí prostého záměrného výběru a pomocí metody sněhové koule. Tvorba dat se konala prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. Poté byla data analyzována s využitím obsahové analýzy.

Závěry a výsledky výzkumu mají platnost pouze pro populaci českých mladých dospělých, kteří rozvod zažili v době adolescence. Na tvorbě dat se podíleli pouze mladí lidé se středoškolským vzděláním, které bylo ukončeno maturitou, a mnozí z nich jsou aktuálně studenty vysoké školy.

Závěry získané v mém výzkumu nepodporovaly dosavadní výsledky a zjištění v této oblasti, ať již na světové či domácí odborné půdě.

Záměrem výzkumu bylo podnítit u veřejnosti zájem o tuto problematiku. V našich podmínkách chybí původní výzkumy, které by se zabývaly možnými dopady rozvodů na populaci adolescentů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and adult well-being: A Meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 53(1), 43-58.
- Amato, P. R., Loomis, L. S., & Booth, A. (1995). Parental divorce, marital conflict and offspring well-being during early adulthood. *Social Forces*, 73(3), 895- 915.
- Arnett, J. J. (2007). Emerging adulthood: What Is it? and What Is It Good For? *Child Development Perspectives*, 1(2), 68- 73.
- Bakalář, E. (2006). *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum.
- Cunningham, M., & Thornton, A. (2006). The influence of parents' marital quality on adult children's attitudes toward marriage and its alternatives: main and moderating effects. *Demography*, 43(4) 659- 672.
- Dolista, J., Dřimal, L., & Polívka, J. (1999). *Povídání do manželství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- George, R. P. (2010). *Co je a co není manželství*. Praha: Občanský institut.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Havlík, R., & Kořa, J. (2002). *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál.
- Höffner, J. K. (1999). *Manželství a rodina*. Brno: Ordo socialis.
- Ivanova, K., Mills, M., & René, V. (2011). The Initiation of dating in adolescence: The effects of parental divorce. *Journal of research on adolescence*, 21(4), 769- 775.
- Janošová, P. (2008). *Dívčí a chlapecká identita*. Praha: Grada.
- Kimplová, T. (2008). *Základy psychologie manželského a rodinného soužití*. Ostava: Ostravská univerzita.
- Kohoutek, R. (1998). *Vývoj a výchova dítěte v rodině*. Brno: CERM.
- Kožešník, J. (1982). *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. Praha: Academia.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
- Macek, P. (2003). *Adolescence*. Praha: Portál.
- Matějček, Z. (1992). *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Matějček, Z., & Dytrych, Z. (2002). *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada.

- Matoušek, O. (2003). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Mlčák, Z. (1996). *Vybrané kapitoly psychologie manželství a rodiny*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- Novák, T. (2000). *Rodičovské judo: dítě během rozvodového řízení*. Praha: Grada.
- Novák, T., & Průchová, B. (2007). *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada.
- Owusu- Bempah, K., & Howitt, D. (2000). Socio- genealogical connectedness: on the role of gender and same- gender parenting in mitigating the effects of parental divorce. *Child and family social work*, 5, 107- 116.
- Paloncyová, J., & Šťastná, A. (2011). První partnerská soužití českých žen a mužů a rostoucí význam kohabitací. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 12(2), 16- 29.
- Pavlát, J. (2011). Dlouhodobé následky rozvodu pro děti. *Česká a slovenská psychiatrie*, 297- 300.
- Plaňava, I. (2000). *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk.
- Plzák, M. (2006). *Klíč k výběru partnera pro manželství*. Praha: Motto.
- Satirová, V. (2006). *Kniha o rodině*. Praha: Práh.
- Schelle, K., Tauchen, J., & Veselá, R. (2010). *Rodinné kodexy*. Ostrava- Přívoz: KEY Publishing.
- Smith, H. (2004). *Děti a rozvod*. Praha: Portál.
- Smyth, B., Rodgers, B., Allen, L., & Vu, S. (2012). Post- separation patterns of children's overnight stays with each parent: A detailed snapshot. *Journal of Family Studies*, 18(2-3), 202- 221.
- Storksén, I., Roysamb, E., Homen, T., & Tambs, K. (2006). Adolescent adjustment and well-being: Effect of parental divorce and distress. *Scandinavian Journal of psychology*, 47, 75- 84.
- Špaňhelová, I. (2010). *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada.
- Tyrlík, M. (Ed.). (2012). *Zátěž v adolescenci*. Brno: Masarykova univerzita.
- Vágnerová, M. (2008). *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.
- Venglářová, M. (2008). *Průvodce partnerským vztahem*. Praha: Grada.
- Vohlídalová, M., & Maříková, H. (2001). Rozpady kohabitací, rozvody manželství: Jiné a/nebo stejné sociální faktory? *Aula*, 12(2), 3-15.

Warshak, R. A. (2004). *Jak (ne)otrávit děti rozvodem*. Praha: Triton.

Televizní dokument

Růžička, D. (Producent), & Derzsiová, A. (Režisér). (2009). *Partnerské vztahy aneb Návod na přežití: Rozchod a rozvod* [Dokument]. Česká televize.

Online zdroje

<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>, 15. prosinec 2013

<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>, 8. leden 2014

http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=28, 5. březen 2014

PŘÍLOHY BAKALÁŘSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Příloha 1: Zadání bakalářské diplomové práce

Příloha 2: Abstrakt bakalářské diplomové práce

Příloha 3: Abstract Of Thesis

Příloha 4: Otázky rozhovoru

Příloha 1: ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2012/2013

Studijní program: Psychologie
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Psychologie (PCH)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
BRADÁČOVÁ Kateřina	Hoštáky 539, Nivnice	F110025

TÉMA ČESKY:

Rozvod rodičů a partnerské vztahy dětí

NÁZEV ANGLICKY:

Parental divorce and relationships of children

VEDOUcí PRÁCE:

Doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku rozvodovosti, která je v dnešní době stále aktuální. Dopady na účastníky rozvodu jsou různé. Projevy a chování rodičů silně ovlivňují budoucí chování a postoje jejich dětí. Tato bakalářská práce se bude primárně zabývat možnými souvislostmi a dopady rozvodu rodičů na partnerské vztahy jejich dětí. Především na jejich ochotu vstoupit do manželství.

V teoretické části budou rozpracována témata spojená s rozvodovostí, dále jednotlivá vývojová stádia- adolescence (15- 20 let) a mladé dospělosti (21- 25 let), do kterých spadá věk zkoumaných osob a rozvod rodičů.

Praktická část bude realizována pomocí 12- 14 polostrukturovaných rozhovorů s lidmi, kteří se nacházejí na prahu dospělosti (21- 25 let) a rozvod svých rodičů zažili v období adolescence (15- 20 let). Podmínkou je, že od rozvodu musely uplynout minimálně 2 roky. Data budou následně zpracována pomocí kvalitativní obsahové analýzy dat.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Bakalář, E. (2006). Rozvodová témata a moderní psychologie. Praha: Karolinum.
Langmeier, J. & Krejčířová, D. (2006). Vývojová psychologie. Praha: Grada.
Matějček, Z. & Dytrych, Z. (2002). Krizové situace v rodině očima dítěte. Praha: Grada.
Matějček, Z. & Dytrych, Z. (2000). Děti, rodina a stres. Praha: Galén.
Novák, T. (2000). Dítě během rozvodu. Praha: Grada.
Novák, T. & Pruchová, B. (2007). Předrozvodové a rozvodové poradenství. Praha: Grada.
Smith, J. (2004). Děti a rozvod. Praha: Portál.
Warshak, R. (1996). Revoluce v porozvodové péči. Praha: Portál.
Warshak, R. (2004). Jak (ne)otrávit dítě rozvodem. Praha: Trion.

příloha 2: ABSTRAKT BAKALÁŘSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Rozvod rodičů a partnerské vztahy dětí

Autor práce: Kateřina Bradáčová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.

Počet stran a znaků: 111 081

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 40

Abstrakt (800–1200 zn.):

Bakalářská diplomová práce se zabývá problematikou mladých lidí pocházejících z rozvedených rodin a problematikou partnerských vztahů, které tito mladí lidé navazují. Cílem práce bylo popsat, jak prožívali rozvod rodiče i děti a zda má rozvod rodičů dopady na partnerské vztahy dětí pocházejících z těchto rodin. Dále stručně charakterizovat rodinu, manželství, období adolescence a mladé dospělosti, problematiku rozvodů v České republice a partnerské vztahy. Součástí bakalářské diplomové práce je výzkumné šetření, zabývající se dopady rozvodu rodičů na partnerské vztahy jejich dětí. Data do výzkumu byla vytvářena prostřednictvím rozhovorů s dvanácti respondenty ve věku 20-25 let, kteří zažili rozvod svých rodičů ve věku 15- 20 let a od rozvodu uplynuly alespoň 2 roky. Získaná data byla analyzována pomocí obsahové analýzy dat.

Klíčová slova: rodina, manželství, rozvod, partnerské vztahy

příloha 3: ABSTRACT OF THESIS

Title: Parental divorce and relationship of children

Author: Kateřina Bradáčová

Supervisor: doc. PhDr. Irena Sobotková

Number of pages and characters: 111 081

Number of appendices: 4

Number of references: 40

Abstract (800–1200 characters):

The thesis deals with the problems of young people from divorced families and the issue of partnerships which these young people build. The aim of the study is to describe how parents and their children experience divorce and if divorce has an impact on the partnerships of children who come from these families. Further, it briefly describes family, marriage, adolescence and young adulthood, divorces in the Czech Republic and partnerships. The thesis contains the results of research dealing with the impacts of parent's divorce on children's partnerships. Data were gained by an interview with 12 people aged 20- 25 who went through parent's divorce at the age 15- 20 and the divorce was at least 2 years ago. Data were analysed by means of a content analysis.

Key words: family, marriage, divorce, partnerships

Příloha 4: OTÁZKY ROZHOVORU

věk:

jméno (pouze křestní):

věk, kdy se rodiče rozvedli:

partnerský vztah: ano – ne

1. Jaký byl vztah Vašich rodičů před rozvodem?

(v delším časovém horizontu- dlouho před rozvodem X těsně před ním)

2. Jak se k sobě chovali Vaši rodiče během rozvodu?

3. Proč se Vaši rodiče rozvedli?

4. Vyrovnali se už Vaši rodiče s rozvodem, mají nového partnera?

5. Jak jste prožíval/a rozvod svých rodičů a dobu těsně po něm?

6. Jaký jste měl/a vztah s matkou a otcem před jejich rozvodem? A nyní?

7. Která fáze rozvodu pro Vás byla nejtěžší?

(před, během, po)

8. Co bylo pro Vás po rozvodu rodičů nejtěžší?

9. Co se pro Vás rozvodem změnilo?

(jak to vypadalo doma, jak se změnila Vaše pozice v rodině, atmosféra)

10. Ovlivnil nějak rozvod rodičů Váš školní prospěch, zájmovou činnost, vztahy s vrstevníky, či kamarády?

11. Jak jste se vyrovnával/a s rozvodem rodičů?

(zvládání stresu, zátěže)

12. Jak se díváte na dlouhodobé partnerské vztahy?

13. Jaký máte názor na manželství?

14. Jak se změnil Váš pohled na manželství rozvodem rodičů?

15. Byl/a byste ochoten/a vstoupit do manželství?

16. Jak by se k Vám měl chovat partner, abyste s ní/ním byl ochoten/a setrvat v manželství?

17. Jak se chováte v partnerských vztazích?

18. Je něco, z čeho máte v partnerském vztahu, manželství obavy?

19. Jak se s odstupem času díváte na rozvod svých rodičů?